

YÜKSEKÖĞRETİM KURULUNUN ÖĞRETİM ÜYELERİ HAKKINDA İSTİHBARAT TOPLAMA YETKİSİ VAR MIDIR?

*Yrd. Doç. Dr. Mustafa Yaşar DEMİRCİOĞLU**

ÖZET:

Yaşanan askeri darbeler, demokrasi dışı müdahaleler ve muhtıralar nedeniyle ülkemizin modern bir demokrasiye sahip olma süreci Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar pek çok kez sekteye uğramıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kendi hakim ideolojisini koruma ve yerleştirme adına çoğu zaman kendi vatandaşlarına güvenememiş, onları dini, dünyevi, felsefi inanç ve düşüncelerine göre çeşitli gruplara ayırarak takip etmiştir. Güvenlik soruşturması adı altında yasal bir dayanağa kavuşturulmaya çalışılan bu güvensizlik süreci, vatandaşların kamu hizmetlerine girmelerinde önemli bir değerlendirme ölçütü olarak varlığını korumuştur. Bu güvensizlik ortamında kendi vatandaşlarını iç tehdit olarak algılayan devlet doğal olarak ifade hürriyeti, din ve vicdan hürriyeti, düşünce ve kanaat hürriyeti gibi pek çok anayasal hak ve özgürlüğü de sınırlandırmıştır. Bu baskıcı uygulamalardan en fazla etkilenen kişi ve kurumların başında Üniversiteler ve üniversitelerde görevli öğretim üyeleri yer almaktadır. Öğretim üyeleri özellikle tam demokrasiden uzaklaşıldığı ara rejim dönemlerinde rejim için tehdit ve tehlikeli görülerek haklarında disiplin soruşturmaları açılmış ve üniversitelerinden tasfiye edilmişlerdir. Bu faaliyetlerin ifa edilmesinde kanunlar tarafından kendilerine bu şekilde bir yetki verilmemesine rağmen gerek Üniversite Rektörlükleri ve gerekse Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı istihbarat faaliyeti yürüten bir güvenlik birimi gibi aktif rol almış, güvenlik soruşturması adı altında pekçok üniversite öğretim üyesi dini inanç, düşünce ve fikirlerine göre fişlenerek üniversitelerden uzaklaştırılmıştır.

ANAHTAR KELİMELE: Üniversiteler, Güvenlik Soruşturması, İstihbarat, Din ve Vicdan Hürriyeti, İfade Hürriyeti, İç Tehdit.

ABSTRACT

Because of experienced military coups, undemocratically interventions, and memorandums issued by the military authorities, our country's process to meet well institutionalized democracy since the foundation of the Republic until our contemporary time has been interrupted several times. State of Turkish

* İpek Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi. Bu makale, 24-25 Nisan 2013 tarihinde Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yapılan Kriz Kritik Konferansında sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

Republic has not trusted its own citizens most of the time for the sake of saving and asserting its own dominant ideology; and has classified and traced its people under sects of several religious, materialistic, philosophical ideologies and faiths. This distrust period which has been tried to be legitimized under security investigation existed as an important measure for employment of citizens in government services. Within this distrust environment, the state that perceives its own citizens as an internal threat has brought naturally limitations on many constitutional right and freedoms such as freedom of thought and faith. One of the most influenced real persons and institutions which have been affected by these oppressive applications is entity of university; and accordingly faculty members who are employed by these universities. Especially faculty members were seen as dangerous and threat for the regime during interim regime periods during which democracy was interrupted; and following quasi-discipline investigations carried out about them, they were discharged from universities. Along with these periods, although university rectorships were not authorized by the law, both rectorships and the Council of Higher Education acted actively as a security unit which conduct intelligence gathering, and kept record of faculty members and discharged many faculty members from universities based on their ideology, faith, and opinion under the name of security investigation.

KEY WORDS: *Universities, Security Investigation, Intelligence, Freedom of Conscience and Religion, Freedom of Expression, Internal Threat.*

GİRİŞ

22.02.2012 tarihinde Ankara Cumhuriyet Savcılığı talimatını ellerinde taşıyan polisler YÖK Başkanlığına giriş yaptılar. Polislerin ellerinde bulunan Savcılık talimatında “Çok Acele ve Gizli” kaydı ile YÖK Başkanlığı bünyesinde bulunan “Toplumsal Faaliyetler Birimi” nin tüm dosyaları ve yazışma asıllarının emniyet görevlilerine teslim edilmesi emrediliyordu. Toplumsal Faaliyetler Birimi tüm üniversitelerdeki eylemleri yönlendirmek, üniversite öğretim elemanları ve öğrencileri takip etmek, haklarında din, mezhep, ırk, siyasi düşünce, felsefi inançlarına göre istihbari çalışmalar yapıp bilgi toplamak üzere kurulmuş bir birimdir. İlerleyen günlerde söz konusu birim Yükseköğretim Kurumu Teşkilat Yapılanması içinde kaldırılmasına ve kapatılmasına rağmen, kaldırıldığı tarihe kadar Üniversitelerdeki öğretim üyeleri hakkında yürütülen yasadışı istihbarat ve bilgi toplama faaliyetlerini muhafaza eden bir birim olarak görevini devam ettirmiştir. Bu makalede 1996-2007 yılları arasında Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından Türkiye’de bulunan üniversitelerdeki öğretim üyeleri ve aileleri hakkında yapılan istihbari bilgi toplama işlemleri ile güvenlik soruşturması işlemleri hakkında örneklerle yer verilerek bu işlemlerin idare hukuku çerçevesinde yasal dayanağının bulunup bulunmadığı hususunda açıklamalara yer verilecektir. Bu çerçevede özellikle Türk Silahlı Kuvvetlerinde yapılan güvenlik soruşturması işlemlerine de makalede yer verilmektedir. Zira uygulamalardan anlaşıldığı üzere Yükseköğretim Kurulu’nun, silahlı kuvvetlerin kendi mevzuatı çerçevesinde yaptığı istihbarat toplama ve güvenlik soruşturması işlemlerinden etkilendiği, silahlı kuvvetlere ilişkin mevzuatı (özellikle iç tehdit algılaması ve öğretim üyelerinin aile üyelerine yönelik istihbarat çalışmaları açısından) kendi görev ve yetki algılaması çerçevesinde uygulamaya koyduğu görülmektedir. Bu uygulamalar; ara rejim dönemlerinde Yükseköğretim Kurulunun; Türk yükseköğretim sisteminde düzenleyici ve denetleyici kurul olmasından ziyade bir iç güvenlik kolluk birimi gibi militarist bir anlayışla yönetildiğinin de delili niteliğini taşımaktadır.

A. YÜKSEKÖĞRETİM KURULUNUN KENDİ ANLAYIŞINA GÖRE OLUŞTURDUĞU GÖREV VE YETKİ TANIMI VE İDARENİN KANUNİLİĞİ

Kamu kurumlarının (Dolayısıyla Yükseköğretim Kurulunun ve Üniversitelerinin) görev ve yetkilerinin sınırları açıkça ilgili kanunlarda belirlenmiştir. İdare Hukukunda "yetki", idareye Anayasa ve yasalarla tanınmış olan karar alma gücünü ifade eder ve idari işlemlerin en temel ögesini oluşturur¹. Bir kamu dü-

¹ Yetki; İdare Hukuku alanında karar almada belirli kişi, kurul, organ ve makamların anayasa ve yasalarla yetkili kılınmış olmasını ifade eder. İdari işlemin, idari teşkilat içerisindeki herkes tarafından değil, yalnızca anayasa ve kanunlarla idare adına irade açıklama yetkisine sahip kılınmış kişilerce, yani hukuk kuralları ile belirlenmiş ve sınırlanmış idari makamlar tarafından yapıla-

zeni sorunu olan yetki, yasa koyucu tarafından hangi makam veya merciye verilmiş ise, ancak o makam veya merci tarafından kullanılabilir. Bu bakımdan, yasanın açık izni olmadıkça yetkili makam veya mercinin yetkisini devretmesi olanaklı değildir. Aktarılan nitelikleri gereği, idare hukukunda yetkisizlik kural, yetkili olmak istisnadır. Bu itibarla, yetki hükümlerinin sınır ve çerçevesinin yasayla açıkça çizilmesi gerekir ve genişletici yoruma tabi tutulamaz. Anayasanın 6. maddesindeki, kimsenin kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisini kullanamayacağı kuralı ve 123. maddesindeki “idarenin kanuniliği” ilkesi gereği idare, Anayasa ve yasalarla düzenlenen görev ve yetki sahası içinde faaliyette bulunmak zorundadır. İdarenin kanuniliği ilkesi, idarenin ve organlarının görev ve yetkilerinin açık bir biçimde kanunla düzenlenmesini gerekli kılar². İdare hukukunda idarenin kanuniliği “idarenin kanuna dayanması (idarenin secundum legem özelliği)” ve “idarenin kanuna aykırı olmaması (idarenin intra legem özelliği)” şeklinde bu temel ilke kabul edilmektedir³. Buna göre kanun, idarenin faaliyette bulunabilmesinin hem şartı hem de sınırır⁴. İdare; kanunla düzenlenmiş bir alanda, kanundan aldığı yetkiye dayanarak ve kanunla çizilen sınırlar içerisinde eylem ve işlemlerini (idari fonksiyonu) gerçekleştirebilir⁵. İdarenin kendisine ait keyfi, sınırsız, belirsiz bir hareket alanından bahsedilemez. Bu kural ile birlikte, yetkinin kamu düzenine ilişkin olduğu da gözetildiğinde, yetki devrinin yasada düzenlenmesi zorunludur. Bu zorunluluk, yetkili organ veya makamın, dolayısıyla işlemin yetki unsuru yönünden hukuka uygun olup olmadığının tespitine de olanak sağlamaktadır⁶.

bilme yeteneğidir. **ATAY**, s. 372.; İdare hukukunda yetki; hukuksal güç denmektedir. İdarenin kanuniliği ilkesi gereğince idareye tanınmayan bir yetki kullanılamayacağı gibi, idareye tanınan yetki de mutlaka kullanılmalıdır. Eğer idareye yasalarla tanınan yetkinin dışına çıkılmışsa veya bu yetki hiç kullanılmamışsa yapılan idari işlem yetki yönünden hukuka aykırı olur. **YILDIRIM-Sözlük**, s. 572.; Her türlü yetki kuralları başta anayasa olmak üzere kanunlarla belirlenmiştir. İdarenin herhangi bir kanundan yetki almadan bir temel hak ve özgürlüğü sınırlayıcı karar alması mümkün değildir. Anayasanın 123.maddesinin 1.fıkrasına göre idarenin görevleri kanunla düzenlenir. İdare ancak kanunlarla kendisine bırakılmış alanlarda faaliyet gösterebilecektir. İdare, anayasa veya kanunların başka devlet organlarına bıraktığı alanlarda idari karar alması mümkün değildir. Yetki unsuru; Anayasa ve kanunların bazı idari makam ve organlara tanıdığı karar alabilme, işlem yapabilme güç ve yeteneğini ifade etmektedir. **GÜNDAY**, s. 124.

² **ANAYASA MAHKEMESİ KARARI**, Esas Sayısı: 2012/27 Karar Sayısı: 2012/173, Karar Günü: 8.11.2012 R.G. Tarih-Sayı: 28.03.2013-28601, **ANAYASA MAHKEMESİ KARARI**, Esas Sayısı: 2009/90, Karar Sayısı: 2011/47, Karar Günü: 10.3.2011, R.G. Tarih-Sayı 14.05.2011-27934

³ **GÖZLER**, s. 62-63.

⁴ **ÖZBUDUN**, s. 185, **GÖZLER**, s. 62.

⁵ **GÖZLER**, s. 62-63.; **YILDIRIM**, s. 220-221., **GÜNDAY**, s. 41-44., **ÖZBUDUN**, s. 184-185. **ATAY**, s. 100-101, **AKILLIOĞLU-İnsan Hakları ve Yönetim Hukuku**, **KALABALIK**, s. 41.

⁶ **DANIŞTAY ONUNCU DAİRE** Esas No: 2008/1207 İtiraz Yolu ile Anayasa Mahkemesine Başvurulması Kararı.

Anayasa'nın 8. maddesinde yürütme yetkisi ve görevi düzenlenmiştir. Yasakoyucu belli konularda gerekli kuralları koyacak, çerçeveyi çizecek eğer uygun ve zorunlu görürse, onların uygulanması yolunda sınırları belirlenmiş alanlar bırakacak, idare ancak o alanlar içinde takdir yetkisine dayanmak suretiyle yasalara aykırı olmamak üzere bir takım kurallar koyarak Yasa'nın uygulanmasını sağlayacaktır. Esasen Anayasa'nın 8. maddesinin, yürütme yetkisi ve görevinin Anayasa'ya ve yasalara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir hükmünün anlamı budur. Bu kurallara göre yasakoyucunun genel kuralları koyup, düzenlenecek olan alanın esaslı konularının kanunda yeterince belli edilmiş, amaç ve hedefin açıklanmış, sınırlarının ve çerçevesinin yeterince belirlenmiş olması, yürütmenin yapacağı düzenlemenin ölçüsünü vermesi, Anayasa'nın öngördüğü yürütmenin yargısal denetiminin etkinliğini engellemeyecek nesnel kurallara bağlaması gerekmektedir. Böyle bir kanuna dayanarak yürütme organının yapacağı işlemler de, objektif nitelik taşımalı, keyfi uygulamalara sebep olacak çok geniş takdir yetkisi vermemelidir. Anayasa'da belirtilen kimi ayrık durumlar dışında yasalarla düzenlenmemiş bir alanda yürütmenin özel hakları etkileyen bir kural koyma yetkisi bulunmamaktadır⁷.

Hukuk devleti ilkesi, yürütme organının faaliyetlerinin yönetilenlerce belli ölçüde öngörülebilir olmasını, herkesin bağlı olacağı hukuk kurallarını önceden bilmesini, ekonomik ve sosyal yaşamlarındaki tutum ve davranışlarını buna göre düzene sokabilmesini gerektirir. Zira hukuk devletinin gereği olan belirlilik ve hukuki güvenlik ilkesi, idarenin keyfi hareket etmesini engeller. Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti, her türlü işlem ve eylemi hukuka uygun, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurmayı amaçlayan ve bunu geliştirerek sürdüren, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren devlettir⁸.

Bu çerçevede inceleme kapsamımız içerisinde bulunan gerek Yükseköğretim Kurulunun, gerek Üniversitelerarası Kurul'un ve gerekse Üniversitelerin sahip oldukları yetkiler Anayasa ve ilgili Kanunlarda belirlenmiş olup bu kurumların da mevzuat gereği yasal sınırları çizilen görev ve yetki sınırları çerçevesinde faaliyette bulunmaları esastır. Mevcut mevzuat hükümleri gereğince YÖK, ÜAK ve Üniversitelerin görev ve yetkilerinin ilgili mevzuatlarında belirlenmesi yanında bu kurumlarda görev yapan öğretim elemanlarının görev, yetki ve sorumlulukları ile hangi davranışlarının suç sayılacağı ve cezalandırılacağı da ilgili mevzuatta düzenlenmiştir. Buna karşılık, özellikle ara rejim dönemle-

⁷ **ANAYASA MAHKEMESİ KARARI**, Esas Sayısı: 2008/31, Karar Sayısı: 2011/94, Karar Günü: 9.6.2011, R.G. Tarih-Sayı: 21.10.2011-28091.

⁸ **ANAYASA MAHKEMESİ KARARI**, Esas Sayısı: 2008/115, Karar Sayısı: 2011/86, Karar Günü: 2.6.2011, R.G. Tarih-Sayı: 17.03.2012-28236

rinde YÖK, ÜAK ve Üniversitelerin yasalarla belirlenen görev ve yetki sınırlarının dışına çıkarak kendileri için yeni görev ve yetki tanımları ile yeni misyonlar belirleyebildikleri görülmektedir. Mevzuatta YÖK'e bu şekilde bir görev ve yetki verilmemiş olsa da öğretim üyeleri hakkında istihbari bilgi toplama ve değerlendirme işlemlerini YÖK bünyesinde oluşturulan "Toplumsal Faaliyetler Birimi" isimli bir oluşum yürütmüştür. Bazı dönemlerde YÖK'ün; "iç güvenlik" ve "iç tehdit", "milli güvenlik"⁹, "ulusal güvenlik" konularında¹⁰ değerlendirmeler yapıp icrai işlemler tesis ettiği, istihbarat¹¹ faaliyetleri yürüttüğü görülmektedir. Ancak bu yapılanmanın 2547 sayılı Kanun'da gerek teşkilat yapısı ve gerekse görev/yetki bağlamında bir statüsü bulunmamakta olup YÖK eski Başkanı Prof. Dr. Erdoğan Teziç tarafından da bu durum ifade edilmiştir¹².

⁹ 9 Kasım 1983 tarihli 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu'nun 2. maddesine göre Milli Güvenlik; Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdî hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması, Devletin Milli Güvenlik Siyaseti; milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması amacı ile Milli Güvenlik Kurulunun belirlediği görüşler dahilinde, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaseti ifade eder. Milli Güvenlik Kurulunun görevleri ayrıca Anayasanın 118.maddesinde düzenlenmiştir. MGK hakkında daha geniş bilgi için bkz. GÖZLER, s. 150-153. YILDIRIM-Sözlük, s. 398., GÜNDAY, s. 384-388.

¹⁰ Ulusal güvenlik, ulus devletlerin güvenliklerini sağlamaya yönelik temel endişelerini ifade etmekte kullanılan bir kavram olup Devlet güvenliği veya milli güvenlik olarak da ifade edilmektedir. Amaç; "devlet denen soyut hukuki tüzel kişiliğe sahip varlığın, iç ve dış her türlü tehlikelere karşı korunmuş olarak varlığını hukuki, sosyal ve bağımsız olarak sürdürmesi" dir. Öncelikle korunması gereken değer ulus devlet sistemidir ve ulusal güvenlik kavramının daha ziyade ulus devlet anlayışının esas olarak egemen olduğu bir dünyada / zaman aralığında anlam taşımaktadır. BEREN, Fatih- İç Güvenlik İstihbaratında Saydamlık – Etkililik İlişkisi, s. 30.

¹¹ Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliğinin 4/j bendine göre istihbarat; "Çeşitli kaynak ve araçlardan elde edilen haberlerin sınıflandırılması, kaydı, kıymetlendirilmesi ve yorumlanmasından çıkarılan sonucu" ifade etmektedir.

¹² ERDOĞAN TEZİÇ – Dönemimde çalışma yaptırmadım ben. *Çünkü ortada YÖK'ün kendi iç yapılanması var. Bunun yapacağı incelemeler daha çok politik olaylarla ilgili bir değerlendirmeye doğru uzanacağı için, bizim bu alanda bir faaliyet göstermemizin gereği yoktur. Çünkü gereken bilgiler Başbakanlıktan talepler bize geliyor zaman zaman. Mesela deniyor ki: "Türkiye'deki misyonerlik faaliyetleriyle ilgili üniversitelerden bir çalışma veya bir değerlendirme isteniyor."* Üniversitelere yazıyoruz biz, onlardan değerlendirme raporlarını alıp yine Başbakanlığa gönderiyoruz. Artı o zamanlar çok yaygın olan Ermeni olayları söz konusuydu. Onunla ilgili bir çalışma istenmişti, onu da üniversitelere böyle yazdık. Sonra Kıbrıs'la ilgili benden bir şey istemişti Gürüz, o zaman yetişmemişti, ayrıldıktan sonra o raporu ben hazırlamıştım, çünkü Kıbrıs üzerine bir kitabımız da vardı üç arkadaşla birlikte. Onları böyle rapor hâlinde zaten iletiyoruz. İki kişi var orada, o iki kişinin de o olaylara nüfuz edip onları değerlendirme şeyleri ne olacaktır, orada endişelerim vardı "Buna gerek yok." dedim. Niçin biz bu alana gireceğiz? Oradaki büroyu da devre dışı bıraktık.

http://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/darbe_muhtira/docs/tutanak_son/28_subat_alt_komisyonu/28_subat_alt_komisyonu/28.06.2012/Erdo%C4%9Fan%20Tezi%C3%A7-28-06-2012.pdf

2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu¹³'nin “Milli İstihbarat Teşkilatının görevleri” başlığını taşıyan 4. maddesinin a bendinde iç ve dış tehditlere karşı istihbarat görev ve yetkisinin kimde olduğu açıkça düzenlenmiştir. Buna göre göre;

Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne, varlığına, bağımsızlığına, güvenliğine, Anayasal düzenine ve milli gücünü meydana getiren bütün unsurlarına karşı içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında milli güvenlik istihbaratını Devlet çapında oluşturmak ve bu istihbaratı Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli kuruluşlara ulaştırmak,

Milli İstihbarat Teşkilatının görevleri arasındadır. Bu görevin bir başka devlet kuruluşu ve hele ki yükseköğretim kurumları tarafından yürütülmesi başlı başına hukuka aykırı bir durum oluşturacaktır.

Ancak bu açık görev ve yetki tanımlaması yanında 2937 sayılı Kanunda “Bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yükümlülükleri” başlığı altındaki 5. maddede Bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının Devlet istihbaratına ilişkin görevleri de belirlenmiştir. Buna göre Bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarata ilişkin görevleri;

a) Kendi konularında;

1. Görevlerinin gerektirdiği istihbaratı oluşturmak,
2. MİT tarafından istenecek haber ve istihbaratı elde etmek,
3. İstihbarata karşı koymak.

b) Elde ettikleri milli güvenliğe ilişkin haber ve istihbaratı anında MİT'e ulaştırmak.

olarak sayılmaktadır. Kanun maddesinde geçen “**görevlerinin gerektirdiği istihbaratı oluşturmak**” ifadesindeki muğlaklık, görev ve yetki ölçüsü ile sınırının ne olduğunun belirsizliği ülkemizde yaşanan keyfi ve kötüniyetli uygulamalara da zemin hazırlayacak bir hukuki altyapı oluşturmaktadır. Makalenin ilerleyen bölümlerinde belirtildiği üzere YÖK ve Üniversiteler tarafından; öğretim üyelerinin milliyet, din, mezhep aidiyetleri, eşleri ve çocuklarına ilişkin istihbari bilgi toplama, disiplin soruşturması açma ve görevlerine son verme faaliyetlerinin; 2937 sayılı Kanun'da geçen; “**görevlerinin gerektirdiği istihbaratı oluşturmak**” şeklinde belirtilen görev ve yetki çerçevesi ile ne şekilde bağdaştırıldığı da tartışma konusudur.

¹³ Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 3/11/1983 Sayı: 18210

YÖK, Üniversitelerarası Kurul ve Üniversiteler “**Kamuoyu Duyurusu**” adı altında yayınladığı siyasi ve ideolojik mesajlarla toplumu yönlendirmeye ve harekete geçirmeye çalışmıştır¹⁴. Kimi zaman; “laik demokratik cumhuriyete”¹⁵ sahip çıkma” kimi zaman “çağdışı irticai görüşlerle mücadelede” edilmesi yolunda kendisine misyon belirleyen Kurul çoğu zaman siyasi otoriteyi ve hükümeti “Gaflet yahut delalet içerisinde bulunup Türkiye’yi bölmek isteyenlere destek olanlar” sözleriyle işaret etmekte, Türk Yükseköğretiminin başında bulunan Yükseköğretim Kurulu Başkanını istifaya veya ülke Cumhurbaşkanı, “görevini yapmaya” davet edebilmektedir. Ülkede ne zaman tam demokrasi anlayışından uzaklaşılsa birden bire üniversiteler ve rektörler ortaya çıkmakta, rejimin muhafazası, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü koruma görevinin üstlenildiği bir kahramanlık gösterisine ülke sahne olmaktadır.

¹⁴ Üniversitelerarası Kurul bu zamana kadar politik içerikli pek çok bildiri yayınlamış, siyasi sorun ve tartışmalarda her zaman müdahil olmuştur. Hatta ülke siyasetine müdahil olunmasını görev ve yetki sınırları içerisinde kabul etmektedir. Bazı bildiri örnekleri aşağıdadır.

Üniversite Rektörlerinin 12 Eylül Darbesi Sonrası Askeri Yönetime Şükran Bildirisi, (1982).

Merve Kavakçı’nın TBMM’ye türbanla girmesi ile ilgili olarak yapılan kamuoyu duyurusu.

Siyasi iktidarın ÖSYM sınav sistemi ile ilgili yapmak istediği değişikliğe ilişkin kamuoyu duyurusu (2001).

Siyasi iktidarın YÖK Kanun değişikliğine yönelik çalışmalarına karşı çıkılması ile ilgili kamuoyu Duyurusu (2003)

YÖK Başkanı Prof.Dr. Yusuf Ziya Özcan’ın istifaya davet edilmesi ile ilgili kamuoyu duyurusu (2008).

¹⁵ 1961 Anayasa’sını hazırlayan komisyon içerisinde yer alan Prof.Dr. Münici Kapanı; anayasa-da yer alan laiklik ilkesi hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Anayasalarımızda en başta laiklik ilkesi olmak üzere Türk Devriminin temel ilkelerinin korunması kaygısı ön planda gelmektedir. Anayasa, salt hürriyet prensibi adına laiklik ilkesini tartışılabilir ve vazgeçilebilir bir konu olarak saymak yoluna gitmemiştir. Mutlak anlamda bir siyasi liberalizm uğruna toplum düzenini din kurallarına dayandırma çabalarına yeşil ışık yakmamıştır. Çünkü sorun; her şeyden önce Türk Milleti için uygar bir toplum olarak var olmak veya olmamak sorunu idi. Türkiye’de teokratik bir ortaçağ düzeni kurmak isteyenlerin faaliyetlerine göz yummak, ülkenin çağdaş uygarlık düzeyinden uzaklaşmasını ve belki de yüzyıllar gerisine doğru bir dönüş yapmasını göze almak demektir. Anayasa bu dönemde böyle bir riski göze almak istememiştir”. **KAPANI**, s. 125. Buna karşılık Prof.Dr. Mustafa Erdoğan laiklik ilkesine başka bir açıdan yaklaşmakta, pratik uygulamada “laikçiliğin” demokrasi ile bağdaşmadığını savunmaktadır. “Din karşıtlığı politikası biçiminde anlaşılan sözde laiklik-yani laikçilik- demokrasi ile uyumsuz. Laikçi bir devlet ve politika hem özgürlük karşıtı hem de eşitliğe aykırı olmaya mahkumdur. Çünkü böyle bir devlette hukuki ve siyasi kararlar en başta vatandaşların din özgürlüklerini tahrip eder ve dindarlar aleyhine ayrımcılık yapar. Ayrıca demokrasi eğer “halkın yönetimi” ise onun dindar vatandaşları da temsil etmesi ve onların taleplerine karşı da duyarlı olması zorunludur. Kaldı ki dindar vatandaşların çoğunlukta olduğu bir ülkede laikçi politikaların pratik anlamı “halk” ın reddi demektir. Böyle bir rejime demokrasi denemeyeceği ise açıktır”. **ERDOĞAN**, s. 276.

B. TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELERDE SİYASİ VE İDEOLOJİK TASFİYE DÖNEMLERİ

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu yıllardan bu güne ciddi bir özgüven bunalımı yaşamış ve kendi vatandaşlarına bir türlü güvenmemiştir. Cumhuriyetin merkez değerlerini koruma iddiasında olan asker sivil bürokrat seçkinler, bu değerleri koruma adına vatandaşları kategorize etmişler, fişlemişler, hatta potansiyel suçlu olarak görüp çoğu zaman savunmaları dahi alınmaksızın tasfiye etmişlerdir¹⁶. Pekışmemiş demokrasilerde seçkinlerin, rejimin temel kurumlarını benimsemeyen, hatta reddeden grupların tehditlerine karşı uyanık olması, plan yapması ve bir takım tedbirler alması kaçınılmazdır. Ancak bu koruma içgüdüsi ve ihtiyacı, vatandaşlardan “potansiyel suçlu” yaratmaya kadar varmamalı, vatandaşla devleti karşı karşıya getirmemelidir. Aksi takdirde, bizzat korunmak istenen demokrasi yara alacaktır¹⁷.

Türkiye’de rejim açısından tehdit oluşturabilecek kişi ve grupların olduğu bir gerçektir. Bu kişi ve grupların eylemleri suç oluşturduğu takdirde alınacak tedbirler, uygulanacak yaptırımlar bellidir. Ancak henüz ortada böyle bir suç yokken, sadece eğilimleri, düşünceleri dolayısıyla vatandaşları fişlemek, onlar hakkında rapor tutmak rejimi korumak yerine rejime zarar verecektir. Cumhuriyet, kendine ve vatandaşlarına daha çok güvenmek zorundadır. Kendine güvensiz bir cumhuriyetin, çağdaş pekışmiş demokrasiler arasına katılma şansı yoktur¹⁸.

1. 27 MAYIS DÖNEMİ VE 147’LİKLER

Türkiye’de üniversitelerde siyasi/ideolojik temizlik tasfiye süreçlerinin yaşandığı dönemlerin başında 27 Mayıs Dönemi gelmektedir. 28 Ekim 1960 tarihinde MBK’nın aldığı 114 Sayılı Yasa ile¹⁹ İstanbul, Ankara, İzmir, Atatürk ve İstanbul Teknik Üniversitesine mensup 28 ordinaryüs profesör, 57 profesör, 44 doçent, 6 Başasistan, 11 asistan 1 öğretim görevlisinden oluşan grup üniversiteden tasfiye edilmiştir. 114 sayılı Kanun’un 5. maddesinde; “Bu kanunla görevlerinden affedilenler bir daha üniversitede öğretim üyeliği veya yardımcılığı vazifesi ile görevlendirilemezler” hükmü getirilerek listede ismi bulunan kişilerin Üniversitelerden tamamen tasfiye edilmesi amaçlanmıştır.

2. 12 EYLÜL DÖNEMİ VE 1402’LİKLER

Üniversitelerde siyasi/ideolojik tasfiye süreçlerinin yaşandığı bir diğer dönem 12 Eylül Dönemi olup kamuoyunda “1402’likler” olarak bilinen öğretim

¹⁶ GÖNENÇ, www.yasayanayasa.ankara.edu.tr/.../cumhuriyetin_ozguven_bunalimi

¹⁷ GÖNENÇ, www.yasayanayasa.ankara.edu.tr/.../cumhuriyetin_ozguven_bunalimi

¹⁸ GÖNENÇ, www.yasayanayasa.ankara.edu.tr/.../cumhuriyetin_ozguven_bunalimi

¹⁹ 28.10.1960 tarih ve 10641 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

üyelerine yönelik bir tasfiye süreci yürütülmüştür. Bu dönemde 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'na 2301 sayılı Kanununla eklenen 8. fıkra ile;

“Sıkıyönetim komutanlarının; bölgelerinde genel güvenlik, asayiş veya kamu düzeni açısından çalışmaları sakıncalı görülen veya hizmetleri yararlı olmayan kamu personelinin statülerine göre atanması veya işine son verilmesi, yerel yönetim de çalışanların görevden uzaklaştırılması veya işlere son verilmesi hakkındaki istemleri ilgili kurum ve organlarca derhal yerine getirilir.”

Hükmü yürürlüğe konularak üniversitelerde görevli yüzlerce öğretim üyesinin görevlerine son verilmesi süreci başlatılmıştır. Kanun metnindeki; *“çalışmalarında sakıncalı görülen”* ve *“hizmetleri yararlı olmayan”* ifadeleri ile yüzlerce öğretim üyesinin, işlerine son verilmesi uygulaması yanında bir de kişilik hakları ve manevi değerleri de ayaklar altına alınarak üniversiteleri ile ilişkileri kesilmiştir²⁰. Öğretim üyelerinin üniversiteler ile ilişkisini kesen YÖK yönetimi ÜAK toplantısında aldığı bir başka kararla Kenan Evren'e fahri doktora ve fahri profesörlük payesi vermiştir²¹.

1402 sayılı Kanun gerekçe gösterilerek görevlerine son verilen kamu görevlileri hakkında daha sonra 4045 sayılı “Güvenlik soruşturması, bazı nedenlerle görevlerine son verilen kamu personeli ile kamu görevine alınmayanların haklarının geri verilmesine ve 1402 numaralı sıkıyönetim kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun” yürürlüğe konularak bu kişilerin görevlerine iadelerinin sağ-

²⁰ 1402 sayılı kanunla işlerine son verilen öğretim üyeleri arasında; Prof. Dr. Erdal İnönü, Prof. Dr. Ali Bozer, Prof. Dr. Ercüment Konukman, Prof. Dr. Emre Kongar, Prof. Dr. Cevat Geray, Prof. Dr. Baskın Oran, Prof. Dr. Servet Armağan, Prof. Dr. Nusret Aras, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi, Prof. Dr. Server Tanilli, Doç. Dr. Yücel Sayman, Prof. Dr. Kurthan Fişek, Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, Prof. Dr. İdris Küçükömer, Prof. Dr. Süleyman Çetin Özoğlu, Prof. Dr. Türker Alkan, Prof. Dr. Cahit Talas, Prof. Dr. Münci Kapani, Prof. Dr. Reşat İzbirak, Prof. Dr. Yaşar Önen, Prof. Dr. Tahsin Özgüç, Prof. Dr. Onur Kumbaracıbaşı, Prof. Dr. Asaf Savaş Akat, Prof. Dr. Nur Vergin, Prof. Dr. Yılmaz Altuğ gibi isimler yer almıştır. **KÜÇÜKCAN/GÜR-SETA**, s. 133.; 1402 likler hakkında ayrıntılı bir çalışma için bkzn. **DİNÇ**, s. 41 vd. 12 Eylül darbesi sonrası bir yandan 1402'likler olarak ifade edilen öğretim üyelerinin üniversitelerden ilişkileri kesilirken diğer taraftan 19 Aralık 1983 tarihinde Konya Selçuk Üniversitesinde 15. toplantısını yapan Üniversitelerarası Kurul'a katılan Üniversite rektörleri almış oldukları 1. Sayılı karar ile askeri darbeyi gerçekleştiren komutanlara şükranlarını gösteren bir bildiri yayımlamışlardır. Bildiri metni şu şekildedir. *“Kaçınılmaz 12 Eylül müdahalesiyle kanlı bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önleyerek, vatan ve millet bütünlüğümüzü parçalanmaktan kurtaran; milli birlik ve beraberliğimizi, devlet otoritesini üç yıl gibi çok kısa bir süre içinde kuran; üniversitelerimizde eğitim ve öğretimin, huzur ve güvenlik içerisinde yapılmasını sağlayarak yükseköğrenim gençliğimizin arzu edilen düzeyde yetişmesine imkan veren, başta Cumhurbaşkanımız Sayın Kenan Evren'e ve Cumhurbaşkanlığı Konseyi'nin Sayın üyeleri; Nurettin Ersin, Tahsin Şahinkaya, Nejat Tümer, Sedat Celasun'a ve şükran duygularımızın arzına oybirliği ile karar verilmiştir.”*

²¹ Üniversitelerarası Kurul'un İstanbul Üniversitesi'nde yaptığı 29 Aralık 1982 tarih ve 7 sayılı toplantıda 3 sayılı aşağıdaki karar alınmıştır. *“Sayın Cumhurbaşkanımız Kenan Evren'e Üniversitelerimiz adına İstanbul Üniversitesince törenle Fahri Hukuk Doktorası ve Fahri Üniversite Profesörlüğü unvanı verilmesine karar verildi”.*

lanması hususunda önemli adımlar atılmıştır. 4045 sayılı Kanun'un getirmiş olduğu önemli bir diğer gelişme ise Kanun'un Geçici 4. maddesi ile kamu görevlileri hakkında tutulan fişleme kayıtlarının silinmesine yönelik olmuştur.

İlgili maddede; “*Bu Kanuna dayalı olarak çıkartılacak yönetmelik uyarınca güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi olacaklar ile Kanunun 1'inci maddesi kapsamı dışında kalanların; bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce yapılmış bulunan güvenlik soruşturması somucunda ilgililerin dosyasına konulmuş olan ve mahkemelerce verilen cezalara ilişkin adli sicil kayıtları dışındaki kayıt ve fişler ilgilinin başvurusu aranmaksızın dosyadan çıkartılır*” hükmüne yer verilerek geçmiş döneme ilişkin fişleme kayıtlarının silinmesi hususu düzenleme altına alınmıştır.

3. 28 ŞUBAT DÖNEMİ

28 Şubat dönemi ve sonrasında takip eden yıllar Üniversitelerarası Kurul'un ülkede siyasi/ideolojik söylemlerinin en uç noktaya çıktığı tarihler olmuştur. Bu dönemde Kanunla kendisine verilen yetki sınırları çerçevesinde; bilimsel araştırma ve yayın kalitesinin koordine edilip artırılmasını kendisine hedef edinmesi gereken Kurul ülkede mücadeleci bir kolluk birimi gibi, “rejim muhafızı” misyonunu üstlenerek rejimi koruma görevine kendisini adanmış görünmektedir. ÜAK bu yıllarda toplumsal mühendislik stratejileri belirleyip uygulayan, toplumu harekete geçirmeyi, seçilmiş hükümetlere karşı itaatsizliği ve başkaldırıyı tetiklemeye çalışan bir Kurul olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu güvensizliğin en bariz şekilde hissedildiği ve güvensizliğin tasfiye aşamasına dönüştüğü yerlerin başında ise Üniversiteler gelmiştir. YÖK, ara rejim dönemlerinde “**toplumsal mühendislik**” faaliyetlerinin yoğun olarak yürütüldüğü kurumların başında gelmektedir. Bu dönemlerde gücünü, enerjisini, varlık gayesini, misyonunu kendi anlayışına göre kurguladığı “**devleti korumak**” ilkesine vakfeden YÖK bir mücadeleci kolluk birimi gibi planlı, istemli ve profesyonel olarak Üniversitelerde öğretim üyeleri hakkında yasadışı istihbari işlemleri ve tasfiye süreçlerini yürütmüştür.

1995-2007 yılları arasında YÖK Başkanlığı bünyesinde kurulan “Toplumsal Faaliyetler Birimi” tarafından öğretim üyelerine ait kişisel ve ailevi bilgiler yasadışı olarak takip edilip dosyalanarak yasadışı bir istihbarat mekanizması kurulmuş, bu mekanizma çerçevesinde elde edilen bilgiler esas alınarak;

- Tüm idari atamalar (rektörlük, dekanlık, müdürlük, bölüm başkanlığı vb.),
- Yurtdışına burslu olarak gönderilen lisansüsü öğrencilerinin geri çağırılması işlemleri,
- Öğretim üyelerinin yurt içindeki başka yükseköğretim kurumlarına görevlendirilmesi işlemleri,

- Öğretim üyeleri hakkında disiplin soruşturması açılmasına yönelik işlemler yasadışı olarak yapılan güvenlik soruşturması ve toplanan istihbarat bilgileri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Devletin ve cumhuriyetin bekası ve güvenliği adına yapıldığı iddia edilen bu işlemler Türk Yükseköğretim sisteminde çok geniş çaplı bir tasfiye sürecine sebebiyet vermiştir. Yapılan işler devlet adına, kutsaldır ve eleştirilemez işlemler olarak kabul edilmiş, yanlışlarla dolu dahi olsa itaati gerektirmiştir. Bu anlayış zamanla devlet için iş yapanları devletin üstünde, devlet üstü varlıklar haline getirmiş ve bunların hesap sorulabilirliği arkasına sığındıkları anlayıştan dolayı imkânsız hale gelmiştir. Bu anlayışta, her zaman kutsal görülmüş, devlet adına iş yaptığını iddia eden herkes yüceltilmiş, eleştirilemez, hesap sorulamaz hale getirilmiştir. Bu da o insanların devlet içinde kendi egemenlik alanlarını yaratmalarına sebep olmuştur, “devletin bekası” ve “devlet için” anlayışı devlete, yarardan ziyade zarar vermiştir, devlet içinde devletin gücünü yadsıyan güçlerin doğmasına zemin hazırlamıştır²².

C. ÖĞRETİM ELEMANLARININ KİŞİSEL VE BİLİMSEL ÖZGÜRLÜKLERİNİ GÜVENCE ALTINA ALAN DÜZENLEMELER

Yükseköğretim kurumlarında görev yapan bilim insanlarının en önemli güvenceleri hiç şüphesiz bilimsel özgürlüklerdir. Bilimsel özerklik kurumsal olarak üniversiteler için önemli olduğu kadar bilimsel özgürlük de öğretim üyeleri için son derece önemlidir. Ancak özellikle ara rejim dönemlerinde yükseköğretim kurumlarında görev yapan öğretim üyeleri siyasi düşünce ve kanaatlerine göre ayrımcılıklara maruz kalmışlar, akademik görevlerinden uzaklaştırılmışlardır. Bu süreçte öğretim üyelerinin yasadışı olarak tanımlanabilecek ve eğitim öğretim hizmetini aksatan “eylem”, veya “faaliyet” olarak tanımlanabilecek davranışlarından ziyade; mensup oldukları “düşünce” ve “fikir” aidiyetleri bakımından haklarında çeşitli işlemlere maruz kaldıkları görülmektedir.

Anayasa’nın “Kanun önünde eşitlik” başlığını taşıyan 10. maddesine göre;

Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

Anayasanın “Din ve vicdan hürriyeti” başlığını taşıyan 24. maddesine göre;

Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. 14'üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir.

²² GÖÇ, s. 23.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Anayasanın “Düşünce ve kanaat hürriyeti” başlığını taşıyan 25. maddesine göre;

*Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz*²³.

Anayasanın “Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti” başlığını taşıyan 26. maddesine göre;

*Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak **açıklama ve yayma** hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir*²⁴.

Doktrinde düşünce özgürlüğünün sadece bir iç alem özgürlüğü olmadığı, düşüncenin bir anlam ifade edebilmesi ve işlevsel olabilmesi için dışsallaşması

²³ Makalenin ileriki bölümlerinde belirtildiği üzere YÖK ve Üniversiteler tarafından gerek kamu görevlileri gerekse öğrenciler hakkında türban, başörtüsü ile ilgili olarak yapılan istihbarat toplama, kamu görevinden çıkarma, öğrencilikle ilişkin kesilmesi, disiplin soruşturması açılması işlemlerinde, türban, başörtüsü kullanılması şeklindeki kişi iradesi; Anayasa’nın 25.maddesinde güvence altına alınan “Düşünce ve Kanaat Hürriyeti” kapsamında kabul edilmemiştir. Zira bazı bilim adamları tarafından da savunulan bu hukuki gerekçeye göre; “*Dinsel giyim, hukuk düzenimizde mutlak olan düşünce, inanç ve kanaat hürriyetinin içinde değil, tersine kamu düzeni zorunlu kıldığında sınırlandırılabilen; düşünce, inanç ve kanaatin açıklanması hürriyetinin yani ifade hürriyetinin içindedir. İfade hürriyeti ise mutlak değil sınırlıdır. Anayasa 26.maddesinde, 24/2, 4.madde hükmüne paralel olarak ifade hürriyetinin sınırlarını göstermiştir. İfade hürriyetinin sınırı, kamu düzenidir.* **HAFIZOĞULLARI**, s. 294.

²⁴ Bir fikrin susturulmasının yol açacağı en büyük kötülük şüphesiz toplumsal barışın bozulmasıdır. Düşünce serbestçe ifade edildiği zaman doğmalar kınılır, öfkeler giderilir ve diyalog sağlanmış olur. Fakat baskı ve kısıtlama söz konusu olduğunda o fikirler yer altına itilir ve toplumsal barış tehlikeye girer. **KUZU**, s. 262.; **KARAGÖZ Kasım**, İfade Özgürlüğü ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sınırlandırılması Sorunu, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2004, s. 4.; Ancak bu noktada “özgürlük” ile “kamu düzeni” arasında var olan temel bir ilişki karşımıza çıkmaktadır. Dengeli özgürlük anlayışında bireyler başkalarının özgürlüklerine saygılı, kamu düzenini bozmayacak bir özgürlük anlayışına sahip olmalıdırlar. **HAKYEMEZ**, s. 20. Zira mutlak ve sınırsız bir hürriyet kavramı, yaşayan bir devlet içinde yer alamaz; çünkü anarşik bir kavramdır. **KUZU**, s. 262.

ve başkalarına iletilmesi gerektiği²⁵ insanın yalnızca düşünme ile yetinemeyeceği ve sosyal çevrede yaşamasının zorunlu sonucu olarak düşüncelerini başkalarına iletme ihtiyacı hissedeceği²⁶ kabul edilerek düşünce özgürlüğünün aynı zamanda düşünceleri açıklama ve ifade hürriyetini de zorunlu olarak gerektirdiği kabul edilmektedir.

Anayasanın “Bilim ve sanat hürriyeti” başlığını taşıyan 27. maddesine göre;

*Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2'nci ve 3'üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz*²⁷.

Anayasanın, “Yükseköğretim Kurumları” başlığını taşıyan 130. maddesinin 4. paragrafında ise;

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağım-

²⁵ **ERDEM, Fazıl Hüsnü**, s. 8. Bu çerçevede; hareketsiz, eylemsiz suç olmaz ilkesinin zorunlu sonucu olarak “düşünce suçu” şeklinde bir suç olmaz. Düşünce değil, düşüncenin açıklanması suçun konusunu olabilir. **HAFIZOĞULLARI**, TCK-142, s. 1052, **ACAR**, s. 15. Anayasa Mahkemesine göre de; “...kişinin iç aleminde kaldığı sürece mutlak ve sınırsız olan düşünce ve kanaat hürriyeti, toplum hayatını ilgilendirdiği andan itibaren hukukun ve kanunun sahasına girer ve toplumsal yaşayışın gerektirdiği bazı kayıtlamalara bağlanabilir. **ANAYASA MAHKEMESİ KARARI**, 8.4.1963 tarih ve 1963/19 E., 1964/86 K sayılı kararı.

²⁶ **TEZİÇ**, s. 32.

²⁷ Anayasanın 27.maddesinde bilimi öğrenme, öğretme, açıklama, bu alanlarda her türlü araştırma yapılabilme ve bilimi yayma hakkı garanti altına alınırken öğrenme, öğretme, açıklama, araştırma yapma bakımından herhangi bir sınırlama getirilmemiş buna karşılık yayma hakkının; devletin bicimi, cumhuriyetin nitelikleri (demokratik, laik, sosyal, hukuk devleti) ve devletin butunluğu, resmi dili, bayrağı, ulusal marsı ve başkentini düzenleyen Anayasanın ilk üç maddesini değiştirmek bakımından kullanılamayacağı hüküm altına alınmıştır. Anlaşılabacağı üzere özellikle Üniversitelerimizde tartışma konusu olan **laiklik ilkesi** de dahil olmak üzere Anayasanın ilk üç maddesinde düzenlenen konularla ilgili öğrenme, öğretme, açıklama ve araştırma yapma konularında Anayasada sınırlayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır. Bilimi yayma hakkı bakımından ise ilk üç maddeye uygunluk aranmaktadır. Bu çerçevede üniversite öğretim üyelerinin, anayasanın ilk üç maddesine aykırılık taşısa bile bazı bilimsel konuları öğrenmeleri, öğretmeleri, açıklamaları, araştırma yapmalarını yasaklayan bir düzenleme bulunmamaktadır.

Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasasının 21.maddesinde düzenlenen ve 1982 Anayasanın 27.maddesine karşılık gelen “Bilim ve sanat hürriyeti” ile ilgili olarak verdiği kararda; “21'inci maddesinin birinci fıkrasında, herkesin bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahip olduğu... .. belirtilmektedir. **Görüldüğü ki bu maddede eğitim ve öğretim hürriyetinin herhangi bir düşünce ve nedenle sınırlanabileceğine dair diğer temel hak ve hürriyetlerde olduğu gibi kanun koyucuya yetki veren bir hüküm yer almamıştır. Kanun koyucunun, bu gözetim ve denetim esaslarını düzenlerken, Anayasa ilkelerine bağlı kalarak eğitim ve öğretim serbestliğini bozacak herhangi bir hüküm getirmekten kaçınacağı doğaldır**”. **ANAYASA MAHKEMESİ KARARI** Esas No: 1963/152 Karar No: 1964/66 Resmi Gazete tarih/sayı: 17.3.1965/11955

*sızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyet bulunma serbestliği vermez*²⁸.

Anayasa'nın 70. maddesinde ise, her Türk'ün kamu hizmetlerine girme hakkına sahip bulunduğu, hizmete alınmada **görevin gerektirdiği niteliklerden başka** bir ayrım gözetilemeyeceği açıklaması ile "kamu hizmetlerine girmede eşitlik ilkesi" vurgulanmıştır. Anayasanın 70. maddesinde öngörülen²⁹ "görevin gerektirdiği niteliklerin" hiç kuşkusuz subjektif değerlendirmelerle değil, objektif, genel ve gayri şahsi nitelikteki kurallarla belirlenmesi gerekir³⁰. Bu çerçevede öğretim üyelerinin milliyetleri, dinleri, felsefi inançları, siyasi görüşlerine ilişkin bilgilerin onların öğretim elemanı olup olamayacakları ile ilgili değerlendirmelerde dikkate alınmaması gerekir. Değerlendirmede esas dikkate alınması gereken husus, öğre-

²⁸ Anayasanın 130.maddesinde yasaklananın; düşünce değil, faaliyet olduğu ve üniversitelerin de böyle bir faaliyetin zırlı olamayacağı söylenebilir. **SOYSAL**, s. 244.; Yani maddenin salt düşünce açıklamalarını değil, eylemleri yasakladığı yolundaki hürriyetçi anlayışa güç kazandıracak şekilde yorumlanmasının mümkün olduğu düşünülebilir. **ATALAY**, s.38.; Ancak faaliyet sözcüğü, faal olma halini, çalışmayı, canlılığı, hareketliliği ifade eder ve doğal olarak yazma ve konuşma da dahil her türlü etkinliği içine alacak şekilde yorumlanabilir. Bu nedenle söz konusu hüküm, Anayasanın bilime kuşku ile baktığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu kuskunun giderilebilmesi için "faaliyet" terimi yerine, fiil ve ameliye anlamına gelen ve işi, oluşu, davranışı ifade ederek düşünce açıklamalarının dışarıda kalmasını sağlayıcı nitelikteki "eylem" teriminin kullanılması daha yerinde olacaktır. **BULUT**, s. 37. Salt propaganda niteliğindeki açıklamalar "bilim" kavramı içinde yer almaz ve bilim özgürlüğü temel hakkının koruma alanından yararlanamaz. **ATALAY**, s.38

²⁹ Anayasa'da belirtilmemekle birlikte Anayasa Mahkemesi kararına göre bu ifadede şu anlaşılması gerekir. **ANAYASA MAHKEMESİ KARARI**, E. 1979/19 E., 1979/39 K. *Anayasa ödevle nitelik arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu, bunun dışında hizmete alınmada hiçbir nedenin gözetilemeyeceğini, daha açık bir anlatımla ayrımın yalnızca ödev nitelik ilişkisi yönünden yapılması gerektirdiğini buyurmaktadır. O halde ödevle, onun gerektirdiği niteliği birbirinden ayrı düşünmeye olanak yoktur. Buna göre, o nitelikler görevlilerde bulunmadıkça o ödev yerine getirilemeyecek ya da ödev iyi biçimde yerine getirilmemiş olacak demektir. Kamu hizmetlerinin özellikleri olduğu ve bu hizmetleri gören idare ajanlarının da özel statülere bağlı bulunduğu bilinen bir gerçektir. Memurlarda yasalarca aranan nitelikler ve onlar hakkında yasalarda öngörülen kısıtlamalar kamu hizmetinin etkin ve esenlikli bir biçimde yürütülmesi amacına yöneliktir.*

³⁰ Memurluğa girişte Anayasal ilkeler ve eşitlik ilkesinin önemi hususunda bkz. **GİRİTLİ/BİLGEN/AKGÜNER**, s. 554., **DANIŞTAY 5. DAİRESİ'** nin 2001/5253 E., 2003/796 K. Sayılı ilamı. Anayasa'nın 70.maddesi; personel istihdamında liyakate dayalı bir sisteme işaret eder. Yağma sisteminin karşıtı olan liyakat sisteminde, kişinin siyasi referanslarına göre değil, görevin gerektirdiği niteliklere sahip olmasına göre istihdamı ve görevde yükselmesi söz konusudur. Hukuki bir bakış açısına göre, bütün kamu personel sistemlerinin liyakate dayanması ve kamu hizmeti görevlilerinin siyasal etkilerden uzak olması gerekir. Liyakat sistemine dayalı bir istihdamda, bütün atamalar ve görevde yükselmelerde, geçerli ve güvenilir bir yarışma sınavına ya da objektif diğer kriterlere göre belirlenebilecek ilgili hizmete en uygun niteliğin esas alınması söz konusudur. Böyle bir atama ve görevde yükseltme, ırk, din, cinsiyet, medeni durum ve benzeri diğer ayrımcılığı reddeder ve adil ve eşit bir uygulama sunar. Görüldüğü üzere, liyakat kavramı, idarenin ihtiyaçları ve beklentileri ile adayın bilgi, beceri, deneyim ve kabiliyetlerinin mümkün olduğunca yüksek oranda örtüşmesine işaret eder. **UZ**, s: 59.

tim elemanı görevinin yürütülebileceği nitelik ve kaliteye sahip olmasıdır. Kısaca aranması gereken; “ödev” ile “nitelik” uyuşmasıdır.

Bu çerçevede bir kişinin araştırma görevlisi, öğretim görevlisi veya öğretim üyesi görevini yürütebilmesi için “**hangi niteliklere uygun olması gerektiği**” sorunu karşımıza çıkmaktadır ki bu husus da idarenin takdirine/keyfine bırakılmış olup objektif düzenleyici işlemlerle belirlenmiştir. Bir başka ifade ile idare bu konuda **bağlı yetki** kuralları çerçevesinde karar vermek zorundadır. Örneğin ilgili Yönetmelik³¹ gereği bir kişinin araştırma görevlisi olabilmesi için 657 sayılı Kanunun 48'inci maddesinde belirtilen şartları taşıması, ALES'den en az 70, Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavından (KPDS) veya Üniversitelerarası Kurul Yabancı Dil Sınavından (ÜDS) en az 50 puan alması, 35 yaşından gün almamış olması gerekmektedir. Bu şartlar, araştırma görevlisi olarak atanacak kişinin, “**görevini**”, yapabilmesi için mevzuat tarafından öngörülmüş “**nitelik**” lerdir.

Aynı şekilde bir kişinin doçent kadrosuna atanabilmesi için gerekli şartlar 2547 sayılı Kanun'un Doçentliğe atama başlığını taşıyan 25. maddesinde belirlenmiş olup buna göre Doçentliğe atamada; doçentlik unvanını almış olmak gerekir. Üniversiteler, doçentlik kadrosuna atama için, Yükseköğretim Kurulunun onayını almak suretiyle, münhasıran bilimsel kaliteyi artırmak amacına yönelik olarak, bilim disiplinleri arasındaki farklılıkları da göz önünde bulundurarak, objektif ve denetlenebilir nitelikte ek koşullar belirleyebileceklerdir. Bu şartlar da, doçent olarak atanacak kişinin, “**görevini**” yapabilmesi için mevzuat tarafından öngörülmüş “**nitelik**” lerdir³².

Yukarıda sayılan şartlar dışında kişinin milliyeti, dini, mezhebi, siyasi mensubiyeti, eşinin veya çocuklarının kimliği, kıyafeti, okuduğu okullar mevzuat gereği “**ödev ile nitelik ilişkisinde**” dikkate alınacak hususlar değildir.

³¹ Öğretim Üyesi Dışındaki Öğretim Elemanı Kadrolarına Naklen veya Açıkta Yapılacak Atamalarda Uygulanacak Merkezi Sınav ile Giriş Sınavlarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Resmi Gazete Tarihi: 31.07.2008 Resmi Gazete Sayısı: 26953)

³² Nitekim Danıştay da; personel atamasında mevzuatta öngörülen şartlar/nitelikler bakımından idarenin bağlı yetki ile sınırlandırılmış olduğunu kabul etmektedir. “...İdare boş olan bir kadroya atama yapmak için harekete geçtiği andan itibaren bağlı yetki içine girer. Bu sürenin sonunda artık yasada ve yönetmeliklerde belirlenen niteliklere sahip olup, yarışma ve yeterlik sınavını kazanmış olanlar arasından sırası ile atama yapmak zorundadır. İdarenin bu niteliklere sahip olanlar arasında "ilgilinin tutum ve davranışlarına" göre seçme hakkına sahip olduğunu kabul etmek Anayasa ve Yasa ile belirlenen özelliklerin bir yana bırakılarak, atama işlemini yetkili makamın sübjektif değerlendirmesine bırakmak anlamını taşır ki, bunun sınırını belirleme olanağı yoktur. Böylesine sübjektif değer yargılarına bağlı olarak kullanılacak takdir yetkisinin keyfiliğe dönüşmesi muhtemel olduğu gibi, böyle bir uygulama Anayasa'da ifade edilen "kanun önünde eşitlik" ilkesinin ve "kamu hizmetine girme hakkının" ihlali niteliğini taşır. **DANIŞTAY 5.DAİRESİ**, 2001/5253 E., 2003/796 K., sayılı ilamı.

Yukarıda yer verilen anayasal ve yasal düzenlemeler dışında öğretim üyeleri- nin bir diğer önemli güvenceye 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu ile sahip oldukla- rını belirtmek gerekir. Zira Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetme- liği'nin "Gizliliği Uyuma" başlığını taşıyan 13. maddesi ile; "Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının her evresinde kesinlikle gizliliğe uyulur. Soruşturma ve araş- tırma evre ve sonucu bilmesi gerekenlerden başkasına açıklanmaz" hükmü sayesinde idarenin keyfilikliğini koruyan, denetlenebilirliğini engelleyen bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu sayede yapılan güvenlik soruşturmasındaki keyfi, kötünietli, huku- ka aykırı iş ve işlemlerin, haklarında soruşturma yapılan kişilerce öğrenilmesi ve karşı hukuki mücadeleye girişmesi imkanları da ellerinden alınmıştır.

Ancak 4882 sayılı Kanun'un "İstihbarata ilişkin bilgi veya belgeler" başlı- ğını taşıyan 18'inci maddesinde; *"Sivil ve askerî istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır. An- cak, bu bilgi ve belgeler kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileye- cek nitelikte ise, istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı içindedir"* hükmü ile,

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik³³'in "İstihbarata ilişkin bilgi veya belgeler" başlığını taşı- yan 29. maddesinde;

"Sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır. Ancak, bu bilgi ve belge- ler kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte ise, is- tihbarata ilişkin bilgi ve belgeler aşağıda belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde bilgi edinme hakkına konu olurlar:

a) Bilgi edinme başvuruları bizzat ilgilisi veya konuya ilişkin olarak düzenle- nen özel vekaletname ile yetkilendirilmiş olmak koşulu ile vekili tarafından yapılır.

b) Sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgelerden, sadece ***kisilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkile- yici nitelikte olan ve ilgilisi hakkında bir işleme dayanak teşkil etmek üzere işlenmiş veya değerlendirilmiş bilgi veya belgeler*** bilgi edinme hakkı kapsa- mında değerlendirilir.

c) Kurum veya kuruluşların işlemlerine dayanak teşkil etmek üzere, istihba- rat birimlerinden talep edilen ve istihbarat birimlerince değerlendirilmek sure- tiyle kurum veya kuruluşların istifadesine sunulan istihbari bilgi veya belgelere ilişkin bilgi edinme hakkı kapsamındaki başvurular, söz konusu araştırma veya soruşturmanın yapılmasını talep eden kurum veya kuruluşun bilgi edinme biri- mine yapılır ve başvuruya erişim bu kurum veya kuruluşça sağlanır".

³³ Resmi Gazete: 27 Nisan 2004 - 25445

hükmüne yer verilerek keyfi ve hukuka aykırı fişleme işlemlerinin denetlenebilirliği yönünde önemli bir adım atılmıştır. Aşağıda Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında idari süreçte, disiplin soruşturması aşamasında, soruşturmaya ilişkin tüm bilgi ve belgelerin istek sahibine verilmesi gerektiğine ilişkin bir Danıştay kararına yer verilmektedir. Bu kararda vurgu yapıldığı üzere; idarenin demokratik, şeffaf, eşitlikçi, tarafsızlık ve açıklık ilkeleri çerçevesinde işlem yapıp yapmadığının denetlenmesinin sağlanması açısından ve adil yargılanma hakkının bir sonucu olarak disiplin soruşturmalarına ilişkin bilgi ve belgelerin ilgililerine verilmesi gerektiği hüküm altına alınmış olup aynı gerekçeler, haklarında güvenlik soruşturması yapılan kişilerin bilgi ve belge talepleri açısından da son derece önemli anlamlar ifade etmektedir³⁴. Ancak askeri personel ile ilgili uygulamalarda 1602 sayılı Kanun'un 52. maddesinin son fıkrası gereği yargılama aşamasında dahi “savunma hakkının kullanılmasına, adil yargılanma ve silahların eşitliği ilkelerine” engel teşkil edecek nitelikte güvenlik soruşturmasına ilişkin bilgiler gizli tutulmakta ve ilgililerine açıklanmamaktadır³⁵.

³⁴ 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu, demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemek amacıyla çıkarılmış olup, Yasa'nın 4. maddesinde, herkesin bilgi edinme hakkına sahip olduğu, 5. maddesinde ise, kurum ve kuruluşların bu Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere gerekli idari ve teknik tedbirleri almakla yükümlü oldukları hükümlerine yer verilmiştir. 4982 sayılı Yasa'nın anılan hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, idari aşamada dahi kişilerin bilgi ve belgelere erişmelerinin bir hak olarak kabul edilmek suretiyle yasal güvenceye kavuşturulduğu, bu hakkın ancak Yasada belirtilen hallerde sınırlanabileceği anlaşılmakta; **bilgi edinme hakkı demokratik ve şeffaf bir yönetimin gereği olarak kabul edilmektedir**. Yukarıda yapılan açıklamalar, **adil yargılanma hakkı**, 2577 sayılı Yasa'nın 20. maddesi ve bu maddede yapılan değişiklik birlikte değerlendirildiğinde, maddede öngörülen istisnai durum haricinde davacılar işlemin dayanağı olan her türlü bilgi ve belgeye ulaşabilme ve bu belgeleri inceleyebilme olanağının tanınması gerektiği sonucuna varılmıştır. Davacılar ancak soruşturma raporunda yer verilen maddi olayı, tanık ifadelerini, inceleme yapanın görüş ve kanaatini, işlemin hukuki dayanağını, soruşturmacının önerilerini açık ve etraflı bir biçimde öğrenme suretiyle **adil yargılanma hakkını kullanabilecektir**. İncelenemeyen bir soruşturma raporuna karşı iddia ve savunmada bulunmak zor, hatta imkânsızdır. Dava ve temyiz dosyasının incelenmesinden, davacının görevine son verilmesine ilişkin işlemin dayanağı soruşturma raporunun davacı vekilinin talep etmesine karşın Dairesince incelettilmediği, dava konusu işlemin hukuka uygunluğunun denetiminde ise soruşturma raporunda yer verilen hususlara değinildiği anlaşıldığından Daire kararında hukuka uyarlık bulunmamaktadır. **DANIŞTAY İDARİ DAVA DAİRELERİ KURULU** Esas No: 2005/3292 Karar No: 2008/1633

³⁵ 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun 52 nci maddesinin son fıkrasında; “Şu kadar ki, görevli daire veya kurul veya savcılar tarafından getirilen veya idarece gönderilen gizli her türlü belge ve dosyalarla reddi hâkim istemi üzerine reddedilen hâkim tarafından bu hususta verilen cevap, **taraf ve vekillerine incelettilmez**.” hükmü öngörülmüştür.bu hükmün, genel idari yargı ve askeri idari yargı bakımından bir eşitsizliğe yol açtığı, bunun ise Anayasaya aykırı düştüğü, özellikle hak arama özgürlüğü önünde bir engel teşkil ettiği ve mevcut düzenlemenin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kimi kararlarında

Aslında YÖK ve Üniversitelerin öğretim üyelerinin dini ve dünyevi düşüncelerine ilişkin uygulamalarında önemli bir çelişki, öğretim üyeleri hakkında mevcut güvenlik soruşturması yapma ve istihbari bilgi toplama faaliyetleri sonucu ortaya çıkan fiili durumun Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği³⁶ hükümlerine de aykırı olması hususudur. Öğretim üyelerinin din, mezhep, ırk, siyasi, düşünce, felsefi inanç ayrımına göre gruplandırılıp fişlendiği söz konusu uygulama; ilgili yönetmeliğin 9. maddesinde; “*Görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak, kişilerin yarar veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak*” şeklinde disiplin cezasına (kademe ilerlemesinin durdurulması) bağlanan fiillerle birebir denk düşmektedir. Yani bizzat Yükseköğretim Kurulu’nun yöneticileri ile Üniversite rektörleri, Disiplin Yönetmeliğinde suç olarak belirlenen fiilleri sistematik ve kurumsal bir mekanizma çerçevesinde işlemişlerdir.

YÜKSEKÖĞRETİM KURULUNUN ÖĞRETİM ÜYELERİ HAKKINDA DENETİM YETKİLERİ HANGİ ALANLARDA BELİRLENMİŞTİR.

1. Bilimsel Denetim Yetkisi

Yükseköğretim Kurumlarında görev alan öğretim üyeleri hakkında ne şekilde denetim yapılabileceği 2547 sayılı Kanun’un bazı maddelerinde belirlenmiştir. Kanun’un 42. maddesinde “**Bilimsel denetim**” düzenlenmiştir. **Buna göre;** Öğretim elemanlarının bilimsel yönden denetlenmeleri, onların eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayım, seminer, klinik ve uygulama faaliyetleri

belirtilen “Silahların eşitliği” ilkesiyle uyum içinde olmadığı söylenebilecektir. Anayasa’nın “Askeri Yargı” başlıklı 145’nci maddesinin son fıkrasında “Askeri Yargı Organlarının kuruluşu, işleyişi, askeri hâkimlerin özlük işleri...mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı, askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenlenir...” hükmü yer almaktadır. 1602 sayılı AYİM Kanunu da, gerek Anayasanın 157’nci maddesi, gerek belirtilen 145’nci maddesinin amir düzenlemesi ışığında yürürlüğe konulmuştur. Diğer bir deyişle, anayasal bir “kriter-norm” olan “Askerlik hizmetinin gerekleri” askeri yargı organlarının (ki AYİM’de bir yüksek askeri yargı organıdır) kuruluş ve işleyişinde dikkate alınması gerekli ve lüzumlu bir ölçü teşkil etmektedir. **Milli Savunma kamu hizmetinin yürütülmesinden, bu meyanda Silahlı Kuvvetlerin bilfiil icra ettiği görevlerin bünyesinden kaynaklanan “gizlilik”, askerlik hizmetinin doğal bir gereğidir.** Belirtilen milli savunma kamu hizmetinin yürütülmesi esnasında tesis edilen idari işlemlerin büyük çoğunluğu “gizlilik” esasına göre vücut bulur ve ancak “bilmesi gereken” prensibine göre, yetki verilen makam ve kişilerce içeriklerine muttali olunabilir. Eğer savunma ekinde gönderilen bilgi ve belgeler “askeri hizmetin gerekli ve lüzumlu kıldığı anlamda gizlilik” taşıyorsa, artık Anayasa’nın 145 nci maddesinin öngördüğü “kısıtlama” çerçevesi içinde kaldığı değerlendirilerek, bunlarla ilgili bir incelemeye izin verilmemekte, içerikleri konusunda da ancak varsa ifşasında mahzur olmayan kadar gerekçede yer almakta veya hiç temas edilmeyerek genel hukuki değerlendirme yapılması yoluna gidilmektedir. Bu bakımdan, 1602 sayılı Kanunun 52’nci maddesinin son fıkrasının Anayasaya aykırı olduğu yolundaki düşünce ciddi görülmemiş ve davanın esâsına geçilmiştir. **AYİM 2.DAİRESİ** 2003/699 E., 2003/945 K. Sayılı ilamı. AYİM 19.Dergi.

³⁶ Resmi Gazete Tarihi: 21.08.1982 Resmi Gazete Sayısı: 17789

üzerinde olmaktadır. Her öğretim yılı sonunda, bölüm başkanı bölümün geçmiş yıldaki eğitim - öğretim ve araştırma faaliyeti ile, gelecek yıldaki çalışma planını belirten bir raporu bağlı bulunduğu dekana sunmakta dekan da bu rapora kendi kanaatini de ekleyerek, rektöre göndermektedir. Rektör rapor ve görüşleri değerlendirerek, gerekli tedbirleri almak ve yetersizlik ile ilgili kararlarını Yükseköğretim Kuruluna bildirmekle yükümlü olup enstitü ve yüksekokul müdürü ise raporunu bağlı olduğu rektör veya dekana göndermektedir.

Her öğretim elemanı, bilimsel araştırmalarının, yayınlarının ve verdiği dersleriyle yönettiği seminerlerin ve uygulamaların listesini, yurt içinde ve dışında yapılan bilimsel kongrelerdeki tebliğlerin birer örneğini, bağlı bulunduğu birim yöneticisinin aracılığıyla rektörlüğe sunmak zorundadır. Yayınlanmayan eserlerin daktilo ile yazılmış birer kopyası verilir. Öğretim elemanlarının bilimsel yayınları için üniversitelerde ve Yükseköğretim Kurulunda özel arşiv tutulur.

2. Sicil Tutma Yetkisi

2547 sayılı Kanun'un "Siciller" başlığını taşıyan 63. maddesi; *"Yükseköğretim kurum ve kuruluşları ile üst kuruluşlarda görev alan öğretim elemanlarının, memur ve diğer personel ile öğrencilerin sicilleri genel hükümlere ve Yükseköğretim Kurulu tarafından hazırlanacak yönetmelik esaslarına göre tutulur. Her türlü atama, yükselme, akademik unvanların kazanılması ve diğer özlük işlemlerinde bu siciller esas alınır"* hükmünü taşımakta olup bu Kanun hükmüne göre yükseköğretim kurumlarındaki her türlü atama, yükselme, akademik unvanların kazanımı (doçentlik gibi) ve diğer özlük işlerinin yürütülmesinde "sicillerin" esas alınacağı anlaşılmaktadır. Bu aşamada "sicil" kavramının hukukta hangi anlama geldiği hususu ile sicil uygulamasının kapsamının incelenmesi gerekmektedir.

Yükseköğretim Üst Kuruluşları ile Yükseköğretim Kurumlarında sürekli veya süreli görev yapan öğretim elemanları ile 657 sayılı Kanun'a göre çalışan memurların, diğer personelin ve öğrencilerin sicilleriyle ilgili esasları düzenlemek amacıyla Yükseköğretim Üst Kuruluşları ile Yükseköğretim Kurumları Sicil Yönetmeliği³⁷ yayımlanmıştır. Yönetmeliğin 3. maddesinde Yükseköğretim Kurulu Başkanlığında, Üniversitelerarası Kurul Başkanlığında, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığında ve Üniversite Rektörlüklerinde görevli her öğretim elemanı için bir özlük dosyası açılacağı ve sicil raporlarının da bu dosyada muhafaza edileceği belirtilmiştir. Yönetmeliğin 2. maddesine göre; Sicil amirlerinin, sicil raporu düzenlerken tam tarafsızlık içinde hareket etmesi esas olup garazla veya özel bir amaçla gerçeğe aykırı düşünce sicil raporuna yazılamamaktadır.

³⁷ Resmi Gazete Tarihi: 24.05.1984 Resmi Gazete Sayısı: 18382

3. Güvenlik Soruşturması Yetkisi

a. Üniversitelerdeki Hangi Personel Hakkında Güvenlik Soruşturması Yapılabilir?

Üniversitelerde görevli öğretim elemanları hakkında güvenlik soruşturması yapıp yapılamayacağı hususunun açıklığa kavuşturulması gereklidir. 4045 sayılı Kanun'un 1. maddesine göre güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması; **“Kamu kurum ve kuruluşlarında, yetkili olmayan kişilerin bilgi sahibi olmaları halinde devlet güvenliğinin, ulusal varlığın ve bütünlüğün, iç ve dış menfaatlerin zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgelerin bulunduğu “gizlilik dereceli birimlerde”.....çalışacak personel hakkında yapılmaktadır.** Üniversiteler de birer kamu kurumu olduklarına göre üniversitelerde çalışan kişilerin de 4045 sayılı Kanun kapsamında oldukları düşünülebilir. Ancak Kanun'un aradığı bir diğer önemli husus; kamu kurum veya kuruluşunda ancak **“gizlilik dereceli birimlerde çalışacak”** personel hakkında güvenlik soruşturmasının yapılması zorunluluğu olup bu çerçevede gizlilik dereceli birimlerde çalışmayan veya teşkilatında bu şekilde bir birim bulunmayan kamu kurum ve kuruluşlarının personeli hakkında güvenlik soruşturması yapılması da mümkün değildir. Ayrıca Yönetmelik **“GİZLİLİK DERECELİ BİRİM, KISIM VE GÖREVLER”** başlığı altında bu konuyu da idarenin keyfiyetine bırakmamış olup 6. Madde düzenlemesi ile; *“Bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları; varsa, gizlilik dereceli birim ve kısımlarıyla görevlerin neler olduğunu belirleyen gizlilik dereceli yönergelerini (...) yürürlüğe koyarlar ve güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapacak makamlara gönderirler.”* demek suretiyle Üniversitelerin, ancak gizlilik dereceli birim ve kısımlar ile gizlilik dereceleri konusunda bir **yönerge** yürürlüğe koyarak bu yönergeyi, güvenlik soruşturmasını yapacak makama göndermeleri gerektiği hüküm altına alınmıştır³⁸.

b. Üniversite Tüzel Kişiliğinin Bizzat Kendisi Tarafından Güvenlik Soruşturması Yapılabilir mi?

Bu aşamada bir diğer önemli husus, YÖK veya Üniversitelerin bizzat kendileri tarafından Güvenlik soruşturması yapıp yapamayacakları hususudur. Gerçek 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ve gerekse Yükseköğretim Teşkilat

³⁸ Örneğin; Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönergesi'nin, “Gizlilik Dereceli Birim ve Kadrolar” başlığını taşıyan 6.maddesinde göre; **“Gizlilik dereceli birim harita arşividir.”** hükmüne yer verilerek üniversite içerisinde gizlilik dereceli birimin neresi olduğu belirlenmiştir. Aynı Yönerge'nin “Hakkında Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yapılacak Personel” başlığını taşıyan 8.maddesinde ise Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi personel belirlenmiş olup buna göre haklarında Emniyet Genel Müdürlüğü ve mülki idare amirliklerince güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılacak personel **“Harita sorumlusu olarak görevlendirilecek personel”** hükmüne yer verilerek hangi personel hakkında güvenlik soruşturması yapılacağı da somut olarak düzenlenmiş bulunmaktadır.

Kanunu'nda YÖK veya Üniversitelerin güvenlik soruşturması yapabileceklerine ilişkin bir görev ve yetki tanımı yapılmamıştır. Buna karşılık ilgili Kanun ve Yönetmelik hükmüne göre güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapmaya yetkili birimler; Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Mahalli Mülki İdare Amirlikleri olarak belirlenmiştir.

Emniyet Genel Müdürlüğü ve mahalli mülki idare amirlikleri (Valilik ve Kaymakamlık), güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını; bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşlarının gizlilik dereceli birim ve kısımları ile yurtdışı teşkilatında ve askeri, emniyet, istihbarat teşkilatlarında ve ceza infaz kurumu ve tutukevlerinde çalıştırılacak personel hakkında yapmaktadır. İçişleri Bakanlığı Kaçakçılık İstihbarat Harekat ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığı'ndaki bilgi kayıtları ile Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'ndeki adli sicil kaydı, talepleri üzerine, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapacak makamlar ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin ilgili birimlerine verilmektedir.

Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ise; Emniyet Genel Müdürlüğü ve mahalli mülki idare amirliklerinin görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, güvenlik soruşturmasını Milli İstihbarat Teşkilatında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kadro ve kuruluşlarında çalışacak personel ile bakanlıklar ve kamu kurum ve kuruluşlarının gizlilik dereceli birim ve kısımlarının hiyerarşik olarak bağlı bulunduğu üst kademe yöneticilerinden müsteşar, genel müdür, vali, büyükelçi ve müstakil birim amirleri ile bunların yardımcıları ve ayrıca yurtdışı teşkilatında sürekli görevlendirilecek bütün personel hakkında, arşiv araştırmasını ise sadece gizlilik dereceli birim ve kısımlarda görev alacaklar ile bunların bu fıkra da sayılanlar dışında kalan yöneticileri ve ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalışacak personel hakkında yapmaktadır.

Müşterek kararname ile atanacak personelden³⁹ hakkında güvenlik soruşturması yapılmamış olanlar için Başbakanlıkça arşiv araştırması yaptırılmaktadır.

³⁹ 25/4/1981 tarih ve 17321 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2451 sayılı Bakanlıklar ve Bağlı Kuruluşlarda Atama Usulüne İlişkin Kanun'un 2. Maddesinde; "Bu Kanuna ekli (2) sayılı cetvelde gösterilen unvanları taşıyan görevlere müşterek kararla atama yapılır" denilmekte olup 2 sayılı cetvelde sayılan unvanlar şunlardır: Bakan Yardımcıları, Müsteşar ve yardımcısı, Genel Müdür ve Yardımcıları, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurul Üyeleri ve Genel Sekreteri, Vakıflar Genel Müdürlüğü İdare Meclis Başkanı ve Üyeleri, Gelir İdaresi Başkanı, Gelir İdaresi Başkan Yardımcıları, Gelir İdaresi Daire Başkanları ve Vergi Dairesi Başkanları, Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu Başkanı ve Başkan Yardımcıları, Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu Başkanı ve Başkan Yardımcıları, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Başkanı ve Başkan Yardımcıları, Devlet Personel Başkanı Atom Enerjisi Komisyonu Genel Sekreteri, Bakanlıklardaki Kurul Başkanları ve Üyeleri, Strateji Geliştirme Başkanları, Bakanlıkların Rehberlik ve Teftiş, Rehberlik ve Denetim, Denetim Hizmetleri başkanları, Vergi Denetim Kurulu Başkan Yardımcıları, Bakanlık Müfettişleri (Maliye Bakanlığı Vergi Müfettişleri ve Bankalar Yeminli Murakıpları dahil) ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Müfettişleri, Bakanlık Müşavirleri, Birinci Hukuk Müşaviri, Bakanlık Daire Başkanları, İl İdare Şube Başkanları, Bölge Müdürleri ve Başmüdürler, Vali Muavini, Kaymakam, İl Hukuk İşleri Müdürü, Polis Akademisi Başkanı, İl Emniyet Müdürü.

Yukarıdaki mevzuat hükümlerinden anlaşılabacağı üzere gerek YÖK Başkanlığı ve gerekse Üniversitelerin bizzat kendileri tarafından, devletin emniyet ve istihbarat birimlerinin yetkileri kullanılmak suretiyle güvenlik soruşturması yapma yetkisi bulunmamaktadır.

c. Üniversite Rektörlerinin Başkanlığında Değerlendirme Komisyonu Kurulması ve Personel Hakkında Karar Verilmesi

Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği'nin, "Değerlendirme" başlığını taşıyan 15. maddesinde üniversitelerde görevli olup hakkında güvenlik soruşturması yapılan personel hakkında değerlendirme komisyonunun ne şekilde kurulacağı hüküm altına alınmıştır. Buna göre; üniversitelerde görevli olup hakkında yaptırılan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucunda elde edilen bilgilerin olumsuz olması halinde, kişinin gizlilik dereceli birim, kısım ve gizlilik dereceli yerlerde çalıştırılıp çalıştırılmamaları, yer değiştirerek bu görevlere devam edip etmemeleri gibi hususları incelemek ve sonucunu sorumlu amirin takdirine sunmak üzere üniversitelerde rektörün başkanlığında, personel birim amiri, hukuk müşaviri ve varsa güvenlik işlerinden sorumlu birim amirinden oluşan "Değerlendirme Komisyonu" kurulacağı düzenlenmiştir.

D. YÖK VE ÜNİVERSİTELERDE GÜVENLİK SORUŞTURMASI ADI ALTINDA YÜRÜTÜLEN İSTİHBARAT ÇALIŞMALARINA ÖRNEKLER

Gerek YÖK Başkanlığı ve gerekse Üniversiteler tarafından öğretim üyeleri hakkında dini, mezhebi, siyasi, etnik kökenleri, mezun oldukları okullar ve aile yapılarına (özellikle eşlerine) ilişkin kayıtlar tutulduğu görülmekte, bu yasadışı işlemler ise "güvenlik soruşturması" adı altında yasallaştırılmaya, meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Yasal dayanağı bulunsan da "Güvenlik soruşturması" ile belirlenen çerçeve ile yükseköğretim kurumları tarafından uygulamada yürütülen faaliyetlerin hiçbir ilişkisi ise bulunmamaktadır. Mevcut uygulamalar, bu kavramın ne derece istismar edilip kişilerin mağdur edilmelerine yasal bir kılıf olarak sunulduğunu göstermesi bakımından önemlidir. O nedenle bu şekildeki yasal düzenlemeler, uygulamadaki hukuksuzluklardan bağımsız olarak dahi, başlı başına kişi hak ve hürriyetlerine aykırılık oluşturmaktadır ve bu yönüyle insan hakları ve demokrasi ile bağdaştırılamaz⁴⁰.

⁴⁰ **KARA**, "Güvenlik soruşturması" ile ilgili konuya anayasa ile güvence altına alınan "Çalışma Hakkı" kavramı çerçevesinde yaklaşmaktadır. *Anayasa ile vatandaşlara birçok temel hak tanınmıştır. Bunlardan biri de çalışma hakkıdır. Ancak kişilere sadece çalışma hakkı vermek yeterli değildir. Hakların hayata geçirilmesi için birtakım önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemler; destekleyici nitelikteki ekonomik önlemler olabileceği gibi, idarenin önüne nesnel sınırlar getiren bazı uygulamalar şeklinde de olabilir. Bu sınırlar, yasalarla oluşturulmaya çalışılan demokratik ortamın, uygulamaya da yansımaları sağlamalıdır. "Sakıncalı" damgasının vurulması; insanların mesleki yaşamlarını ve haysiyetlerini zedelediği bir gerçektir. Devlet; gizli veya hatalı raporlara dayanarak, hiçbir nesnelliği olmayan uygulamalar ile vatandaşlarını damgalamaktan "sakınmalıdır" ki demokratikleşme veya insan hakları söylemleri havada kalsın.* **KARA**, s. 13.

Karahanoğulları' na göre; "Güvenlik soruşturması, devletin ve onun ürettiği hukukun sınıfsal karakterini ortaya çıkaran bir uygulamadır. "Demokratik devlet" sınıfsal karakterli olduğunu reddeder. Bu çerçevede birtakım temel ilkeler belirlenmiştir. Demokratik devlet yansızdır. Demokratik devlet uzlaşmaya dayanır, kapsayıcıdır. Demokratik devlet, düşünce özgürlüğü gibi, olmazsa olmaz temel hakları varsayar. Bunlar varsayımdır ve tam olarak gerçekleşmeleri imkansızdır. Gerçekleşme dereceleriye, sınıfsal egemenliğin yerleşikliğine, istikrarına koşuttur. Sınıflar arası dengelerin hassas, sınıfsal egemenliğin kendinden emin olmadığı bir devlette siyasal gerçeklikle demokratik ilkelerin örtüşme oranı oldukça düşüktür. Güvenlik soruşturması da bu oranı düşüren uygulamalardandır. "Tedirgin bir devletin, yurttaşlarını "sakıncalı-sakıncasız" diye ayırıp sakıncalı saydıklarını dışlaması demokratik ilkelerle açıklanamaz"⁴¹."

Yukarıda belirtilen anayasal ve yasal ilkeler çerçevesinde her ne kadar YÖK ve Üniversitelerin bu alanda herhangi bir yetkilerinin olmadığı, bu uygulamaların gerek insan hakları ve gerekse temel hak ve hürriyetler bakımından çok büyük sakıncalar doğuracağı tartışmasız olsa bile Türk Yükseköğretim sisteminde güvenlik soruşturması adı altında yürütülen yasadışı faaliyetler uzun süre varlığını devam ettirmiştir. 1960 askeri müdahalesinden sonra "147'likler", 1980 askeri darbesinden sonra "1402'likler" olarak adlandırılan uygulamalarda ortaya çıkan siyasi, dini, vicdani, ırki ayrımcılığa dayanan fişleme ve tasfiye süreçleri özellikle 1997'li yıllardan sonra tekrar yükseköğretim kurumlarında ortaya çıkmıştır. Aşağıda, yükseköğretim kurumlarında bu şekildeki uygulamaların ne boyutlara ulaştığı konusunda somut örneklerle ve açıklamalarla yer verilmektedir.

⁴¹ Anayasa ile vatandaşlara birçok temel hak tanınmıştır. Bunlardan biri de çalışma hakkıdır. Ancak kişilere sadece çalışma hakkı vermek yeterli değildir. Hakların hayata geçirilmesi için birtakım önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemler; destekleyici nitelikteki ekonomik önlemler olabileceği gibi, idarenin önüne nesnel sınırlar getiren bazı uygulamalar şeklinde de olabilir. Bu sınırlar, yasalarla oluşturulmaya çalışılan demokratik ortamın, uygulamaya da yansımaları sağlamalıdır. "Sakıncalı" damgasının vurulması; insanların mesleki yaşamlarını ve haysiyetlerini zedelediği bir gerçektir. Devlet; gizli veya hatalı raporlara dayanarak, hiçbir nesnelliği olmayan uygulamalar ile vatandaşlarını damgalamaktan "sakınmalıdır" ki demokratikleşme veya insan hakları söylemleri havada kalsın.

Şekil -1

İRTİCAİ FAALİYETTE BULUNAN YÖK PERSONELİ

DİYARBAKIR DİCLE ÜNİVERSİTESİ

S. NO	ADI SOYADI	GÖREVİ	AÇIKLAMALAR
11.	YRD.DOÇ.DR.	TIP FAK.RADYOLOJİ BÖLÜMÜ	İRTİCAİ FAALİYETLERİ DESTEKLER,İRTİCAİ KESİMLE İRTİBATLIDIR.
12.	DOÇ.DR.J. S.	TIP FAK.FİZİK TEDAVİ BÖLÜMÜ	İRTİCAİ FAALİYETLERİ DESTEKLER,İRTİCAİ KESİMLE İRTİBATLIDIR.
13.	PROF.DR.	TIP FAK. YÖNETİM KURULU ÜYESİ	İRTİCAİ EĞİLİMLİDİR.
14.	DR.REMZİ ÇEVİK	TIP FAK.FİZİK TEDAVİ BÖLÜMÜ	İRTİCAİ FAALİYETLERİ DESTEKLER,İRTİCAİ KESİMLE İRTİBATLIDIR.
15.	DR.	TIP FAK.FİZİK TEDAVİ BÖLÜMÜ	İRTİCAİ FAALİYETLERİ DESTEKLER,İRTİCAİ KESİMLE İRTİBATLIDIR.
16.	DR.A.	TIP FAK. ÇOCUK BÖLÜMÜ	İRTİCAİ FAALİYETLERİ DESTEKLER,İRTİCAİ KESİMLE İRTİBATLIDIR.
17.	YRD.DOÇ.DR.	TIP FAK. NÖROŞİRURJİ BÖLÜMÜ	İRTİCAİ FAALİYETLERİ DESTEKLER,İRTİCAİ KESİMLE İRTİBATLIDIR.
18.	DOÇ.DR.	TIP FAK.KADIN HAST. BÖLÜMÜ	İRTİCAİ FAALİYETLERİ DESTEKLER,İRTİCAİ KESİMLE İRTİBATLIDIR.
19.	YRD.DOÇ.DR.	TIP FAK.İÇ HASTALIKLARI BÖLÜMÜ	İRTİCAİ FAALİYETLERİ DESTEKLER,İRTİCAİ KESİMLE İRTİBATLIDIR.
20.		TIP FAK. SEKRETERİ	İRTİCAİ FAALİYETLERİ DESTEKLER,İRTİCAİ KESİMLE İRTİBATLIDIR.
21.	DR.	ÇOCUK BÖLÜMÜ	İRTİCAİ EĞİLİMLİDİR.
22.	DR.	ÇOCUK BÖLÜMÜ	İRTİCAİ EĞİLİMLİDİR.
23.	DR.	ÇOCUK BÖLÜMÜ	İRTİCAİ EĞİLİMLİDİR.
24.	DR.	DAHİLİYE BÖLÜMÜ	İRTİCAİ EĞİLİMLİDİR.
25.	DR.K.	FİZİK TEDAVİ	İRTİCAİ EĞİLİMLİDİR.

Yukarıda YÖK Başkanlığı tarafından Dicle Üniversitesinde görevli öğretim üyeleri hakkında düzenlenen fişleme bilgileri yer almaktadır. Bu işlem öğretim üyelerinin dini fikir ve düşünceleri esas alınarak yapılan bir sınıflandırmayı göstermektedir. Anlaşılabileceği üzere kimi öğretim üyeleri hakkında sadece “*eğilimli*” olmak, kimileri hakkında “*irtibatlı*” olmak, kimileri hakkında ise “*faaliyetleri desteklemek*” şeklinde bir ayırım yapılmaktadır. Oysa emsal Danıştay kararlarında; güvenlik soruşturması ve istihbarat bilgilerine göre işlem yapılabilmesinde esas olan; kişilerin özel hayatları, dini/siyasi fikirlerinin asli görevlerini (eğitim-öğretim hizmeti) aksattığı yolunda somut bilgi ve belge bulunmasıdır.⁴² Aksi halde bu şekildeki soyut bilgi ve değerlendirmelere göre kişiler aleyhine idari işlem/eylem tesis etmenin hukuki dayanağı bulunmayacaktır.

⁴² Olayda, davacının yurtdışında görev almasının genel güvenlik ve asayiş yönünden ne gibi sakıncalar yaratacağının somut olarak ortaya konulamadığı, dava konusu işleme dayanak alınan arşiv araştırması ve güvenlik soruşturması sonucu elde edilen bilgilerin bir kısmının ilgilinin üyesi bulunduğu Eğitim-Sen adlı Sendika adına yürütülen etkinliklere ilişkin bulunduğu, ancak bu etkinlikler nedeniyle asli görevini (eğitim-öğretim hizmeti) aksattığı yolunda somut bir bilgi ve belge bulunmadığı gibi devlet memurlarının sendikal etkinliklerini yasaklayıcı bir kuralın da bulunmadığı, yasaklanmış yayın bulundurmaktan suçundan Alaşehir Cumhuriyet Başsavcılığınca takipsizlik kararı verildiği, izinsiz afiş yapıştırmaktan suçundan Alaşehir Sulh Ceza

Şekil- 2

Doç.Dr. Kayserinin Develi ilçesinin Fenese Mahallesinden Ermeni bir kişidir. İstanbul ve Kayseri Ermeni Lobisi ile ilişki içerisinde. Kendisinin dini yönü ağırlıkta olduğu ve milliyet problemini de gizlemek için ülkücü gençlik demegine girmiş ve katılmış olduğu terörist eylemlerinden dolayı hapis yatmıştır.

Üniversitesi eski rektörü Prof.Dr. da Rum olduğu için o da gençliğindeki dini ağırlıklı yapısından dolayı ülkü ocaklarında faaliyette bulunmuştur. Kendisi Kayseri havaalanından hafif sonları İstanbul'a Rum Lobisi ile görüşmeye gitmiştir. Üniversite Genel Sekreteri G Trabzon Rumlarından ve Ramazan Taşdurmaz ile kardeş kavgası neticesinde iktidar ve para kavgasına girmiştir. Üniversite de MHP li olarak kendisini göstermektedir. Eğitim Fakültesi emekli öğretim görevlisi R da ermeni olduğu için bunlar gibi davranmış ve Niğde Türk ocağı Başkanlığı da yapmıştır. Bu kişilerin sağcı ve milliyetçi bir grupta görev almaları Türk milliyetçisi olmalarından kaynaklanmamakta korkularından ve iktidar hırslarından kaynaklanmaktadır. Kendilerinden başarılı Türk gençlerini engellemişler ve bitirmeye çalışmışlardır. Kapılmış oldukları Türk düşmanlığı beyinlerinde anarşizm şeklinde yerleşmiş Türkiye Cumhuriyetinde görev yaptıkları, ulaşabildikleri kurumlara ve kişilere zarar vermişlerdir.

Yukarıdaki şekilde ise bir Üniversite tarafından YÖK Başkanlığına gönderilen fişleme ve takip bilgileri yer almaktadır. Türkiye’de yaşayan azınlıklardan Ermeni ve Rum kimliğine atıfta bulunularak bu kimliklerini gizlemek için bahsi geçen öğretim üyelerinin milliyetçi bir yapılanma çerçevesinde siyasi faaliyetlerini yürüttükleri, aslında Türk düşmanlığını hedefledikleri belirtilmektedir. Öğretim üyelerinin kimlerle buluştuğu, nerelere seyahat ettiği yönündeki bilgiler üniversitelerde öğretim üyelerinin takip edildikleri yönünde faaliyetlerin yürütüldüğünü göstermektedir. Öğretim üyelerinin gerçek kimliklerine, milliyetlerine yönelik bilgiler ise

Mahkemesinde beraat ettiği, diğer bilgilerin ise geçmiş yıllara ait soyut ve dayanaksız iddialardan ibaret, niteliği itibarıyla hukuki bir delil olarak kullanılması mümkün olmayan tamamen istihbari nitelikte bilgiler olduğu, idarelerin kamu yararı amacı ve hizmetin gereklerini gözeterek bir hizmetin görülmesi için belli niteliklere sahip kişilerin seçilmesi konusunda genel takdir yetkisine sahip oldukları açık ise de davalı idarece yöntemine uygun olarak açılan sınavda başarılı olan davacının hakkında yaptırılan "arşiv araştırması ve güvenlik soruşturması" sonucunda tesbit edilen hususlara dayanılarak yurtdışı göreve gönderilmemesine ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır. **DANIŞTAY 2. DAİRESİ,** 2004/1029 E., 2004/1456 K. Sayılı ilamı.

Şekil -3

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BAŞKANLIĞINA

İLGİ : a) 10.11.1998 tarihli ve 9261-25670 sayılı yazınız.
b) 25.02.1999 tarihli ve 4030 sayılı yazınız.

Üniversitemiz eski öğretim üyelerinden, Prof.Dr. uygulanan yönetim teknikleri sonucu istifa yoluyla ayrıldı. Halen İstanbul'da bir üniversite kurma çalışmalarında bulunduğu bilinmektedir.

Yrd.Doç.Dr. , hakkında soruşturma açılarak, görevi uzatılmamış, idare mahkemesi kararıyla göreve dönmüş, ancak hiçbir görev verilmeyerek istifa yoluyla görevinden ayrılmıştır. Arş.Gör. 18.12.1998 tarihinde üniversiteden ilişkisi kesilmiştir.

Prof.Dr. , Yrd.Doç.Dr. , Yrd.Doç.Dr. , Öğr.Gör. , Prof.Dr. 'ın üniversite içindeki faaliyetleri takip altında olup, üniversite dışı faaliyetleri de devlet kuruluşları eliyle izlenmektedir.

Yukarıdaki şekilde, Üniversite tarafından YÖK Başkanlığına gönderilen bir geri bildirim (cevabi) yazısı görülmektedir. “İlgi” yazı kısmından anlaşılabileceği üzere daha önce YÖK Başkanlığı tarafından Üniversiteye 2 talimat gittiği, bunun üzerine gereğinin yapıldığına ilişkin bir cevabi yazı yazıldığı anlaşılmaktadır. Üniversite tarafından gönderilen yazıda; “uygulanan yönetim teknikleri” sayesinde bir öğretim üyesinin istifa etmek zorunda kaldığı, bir öğretim üyesi hakkında soruşturma açıldığı ve görev süresinin uzatılmadığı diğer öğretim üyelerinin ise üniversite içindeki faaliyetlerinin Üniversite yönetiminin, üniversite dışındaki faaliyetlerinin ise devlet kuruluşlarının takibinde olduğu belirtilmektedir. Yukarıda Üniversite tarafından yürütülen faaliyetlerin hiçbirisi Anayasa, Kanun ve ilgili mevzuat bağlamında görev ve yetkileri kapsamında bulunmamaktadır. Kamu görevlileri hakkında hiçbir disiplin soruşturması süreci işletilmemiştir, suç oluşturan eylemlerinin ne olduğu konusunda kendilerine bilgi verilmemiştir, savunmaları alınmaksızın istifaya zorlandıkları anlaşılmaktadır.

Şekil- 4

Laik, sosyal ve demokratik Türkiye Cumhuriyeti'nin Güneydoğudaki kalesi olan Üniversitelerinde , Cumhuriyet aleyhtarı kökü dışarda olan (PKK, Hizbullah, Nurcu, DHKP, CHKP, TIKKO vb.) şer güçlerden, MIT tarafından sakıncalı görülen hiçbir personelin 1996 yılından bu yana atamalarının yapılmadığı,

Üniversiteleri akademik personeli içerisinde 32 PKK, 4 Nurcu, sayıları 5'i aşmayan DHKP, CHKP, TIKKO gibi huzuru bozmaya, birlik ve beraberliği yıkmaya yönelik örgütlerin sempatanlarının mevcut olduğu, bu illegal örgütlere sempati duyan 1400 civarında öğrencilerinin de bulunduğu, bu öğrencilerin güvenlik ve emniyet güçleri tarafından sürekli gözetim altında tutulduğu, bu nedenle Üniversitelerinde hiçbir kayda değer olay olmadığı,

6- Türbanlı ve kılık kıyafete uymayan 37 idari personelin bulunduğu, bunlardan 4'ünün istifa ederek ayrıldığı, 5 tanesi hakkında açılan soruşturma tamamlanarak "Görevden Çıkarma Cezası" ile cezalandırılmış olup, işlemlerinin devam ettiği, kalan personelin ise mesailerine kılık kıyafet yönetmeliğine uygun olarak devam ettiği,

7- Kılık kıyafet yönetmeliğine riayet etmeyen öğrenci sayısının 150 civarında olduğu, bunlar hakkında yasal soruşturmalar yapıldığı ve gerekli cezaların verildiği,

8- Diğer adı geçen öğretim elemanlarının eşlerinin ev kadını oluşu ve başörtüsü kullanmalarından ötürü bu tür suçlamalara maruz kaldıkları,

Yukarıdaki şekilde ise Üniversiteler, laik, sosyal ve demokratik Türkiye Cumhuriyeti'nin Güneydoğu'daki kaleleri olarak ifade edilerek, dış bağlantıları ile Cumhuriyet aleyhtarlığı yapan bazı örgütlenmeler sıralanarak bu örgütlenmelere bağlı hiçbir personelin atamasının yapılmadığı belirtilmektedir. Ancak buna rağmen Üniversite bünyesinde bahsi geçen örgütlenmelere mensup öğretim üyelerinin bulunduğu, idari personel hakkında gerekli işlemlerin yürütüldüğü ve 5 tanesinin görevden çıkarma cezası ile cezalandırıldığı, öğretim üyeleri yanında öğrencilerin de faaliyetlerinin takip edildiği rapor edilmektedir. Bu takip belgesinde dikkat çeken hususlardan bir tanesi de öğretim üyelerinin eşleri itibarıyla de takip edildiklerine ilişkin kayıtlardır. Öğretim üyelerinin eşleri ve çocuklarına ilişkin bilgiler YÖK ve Üniversite yönetimleri tarafından yakından takip edilmekte olup aşağıda açıklanacağı üzere ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi gereği kişilerin, aile üyelerinin eylem veya yaşam tarzlarından dolayı takip ve değerlendirmeye tabi tutulmasının, başta Anayasal ilkeler olmak üzere diğer mevzuat açısından da yasal dayanağı bulunmamaktadır.

Bunun yanında yukarıdaki şekilde belirtildiği üzere YÖK ve Üniversiteler tarafından; türban veya başörtüsü kullanan kamu personeli ve öğrenciler hakkında da takip işlemleri yapıldığı anlaşılmakta, başörtüsü kullanan kamu görevlileri hakkında görevden çıkarma, öğrenciler hakkında da disiplin soruşturması işlemleri yapıldığı görülmektedir. Üniversitelerde başörtüsünün gerek öğrenciler gerek kamu görevlileri tarafından kullanılıyor olması çoğu zaman ülkemizde tartışma konusu olmuştur ve bazı hukukçular tarafından da bu durumun “kamu düzenine” aykırılık teşkil ettiği savunulmuştur. Zira bu düşünceye göre “medeni giyim” kamu düzenindendir⁴³.

Güvenlik soruşturması, kişilerin temel hak ve hürriyetlerini kullanmalarını idarenin takdirine bırakan bir uygulama olması nedeniyle “hakkın özüne” dokunan bir uygulama niteliğindedir. Sakıncalılığın esas alınarak hak ve hürriyetlerin kullanımına engel olunması, yönetime oldukça keyfi bir takdir alanı açmaktır. Sakıncalılık, her türlü keyfi uygulamayı barındırabilecek belirsiz bir kavramdır. Bu tip belirsiz bir kavramın ölçüt olarak konması yargı denetimini de etkisizleştirecektir. Güvenlik soruşturması aracılığıyla sakıncalılık değerlendirilmesi yapılması, hürriyetler sistemini yasaklayıcı önlemeye götürecektir ki⁴⁴ Türk Yükseköğretim sisteminde bu keyfi takdir hakkının hürriyetleri nasıl sınırlandırdığına yönelik sayısız örnekler mevcuttur.

⁴³ *Hukuk düzenleri kimi zaman kişiyi kamusal bir etkinliğe katılmaya mecbur etmektedir. Böyle hallerde medeni giyim kamu düzenindendir. Öğrencilerin medeni kıyafette olmaları kaynağı akli olan eğitim öğretim düzeninin olmazsa olmazıdır. Bu demektir ki okullarda medeni kıyafet kamu düzenindendir. Kişi... kamusal bir meslek yaptığında yahut örneğin eğitim öğretim, siyasi, hukuki etkinlik vs. içinde bulunuyorsa dininin buyruklarına uymak iddiasına sığınarak dinsel örtünmeye kalkıştığında davranışı hukuk düzeni ile oluşan kamu düzenine aykırılık oluşturur. Bu bağlamda herkesin kullandığı genel terimle sıradan vatandaşlar, kamusal bir etkinliğin, ör. Resmi tören, davet, protokol vs. içinde yer almak durumunda kaldıklarında ya o kamusal faaliyetin tüm kurallarına uyacak dolayısıyla faaliyete dini kıyafeti ile katılmayacak ya da mutlaka dini kıyafeti içinde olmak istiyorsa o zaman o kamusal faaliyet içinde yer almayacaktır. HAFIZOĞULLARI, s. 294.*

⁴⁴ Hakların ve hürriyetlerin “meşru” nesnel koşullara bağlanması mümkündür, fakat “**sakıncalılık**” bu koşullar içinde yer alamaz. Öngörülme ise, bütün nesnel koşulları yerine getiren bir kişinin hakkını kullanması öznel bir değerlendirilmeye, idarenin takdirine bırakılmışsa hakkın özüne dokunulmuş olur. Hak, hak olma niteliğini yitirir. Ayrıca, bir kişi eğer öngörülme nesnel koşullara uyarak anayasal hakkını kullanmaya kalktığında “**sakıncalı olarak değerlendirilebilir**” tehdidiyle karşılaşırsa o hakkın özüne dokunulmuş demektir. Kişilerin bilinçlerine bu tip bir şüphe yerleştirilmesi hak ve hürriyetlerin kullanılmasını örtülü bir şekilde zorlaştıran hatta engelleyici sonuçlar doğurur. KARAHANOĞULLARI, s. 16.

E. CEZA SORUMLULUĞUNUN ŞAHSİLİĞİ İLKESİ BAĞLAMINDA ÖĞRETİM ELEMANLARININ AİLEVİ DURUMLARI KENDİLERİ HAKKINDA YAPILACAK DEĞERLEDİRMELERE ESAS ALINABİLİR Mİ

Suçun oluşumundan bahsetmek için hareket (maddi unsur), tipiklik (kanuni unsur), hukuka aykırılık ve kusurluluk (manevi unsur) gibi dört unsurun varlığı gerekmektedir. Bu unsurlardan herhangi birinin oluşmadığı hallerde faili cezalandırmak mümkün değildir⁴⁵. Suçun unsurları, modern ceza hukukunun kabul ettiği evrensel bir norm halini almıştır. Ceza sorumluluğunun şahsi olması; suçu işleyen failin/faillerin cezadan bizzat sorumlu olması, failin/faillerin dışındaki kişilere doğrudan doğruya bu sorumluluğun yüklenmemesi ve cezalandırılmaması demektir. Mevcut yasal düzenlemelere göre bu ilke; kanunda suç olarak belirlenmiş hareketin kusurlu failinin ya da kanunlarda istenmeyen durum olarak belirlenmiş hale neden olan kişinin, kusur ile hareketi arasında illiyet bağı olması halinde bizzat cezalandırılması şeklinde kabul edilmektedir. Cezanın şahsiliği ilkesi, cezada kollektif sorumluluk ilkesinin yerine geçmiştir. Cezalandırmada kollektif sorumluluk ilkesi, kusurluluk ilkesi ile yakından ilgilidir. 13 yy. da cezalandırmada kusurun önem kazanmasıyla birlikte şahsilik ilkesi de ön plana çıkmaya başlamıştır. Fransız ihtilali sonrasında şahsilik ilkesi hukukumuzda yansımıştır. Evrensel bir ceza hukuku normu olan şahsilik ilkesinin korunması için kanun koyucu suçludan başkasına ceza öngören kanun yapmamak yada bu tür düzenlemeleri kanunlardan çıkartmakla görevlidir⁴⁶.

İnsanları, başkalarının fiilinden dolayı cezalandırmaya cür'et edebilen totaliter rejimlerin insanlığa getirdiği acı tecrübelerden sonradır ki, kimsenin yalnız kendi fiil ve ihmalden sorumlu olabileceği esasının anayasalarda yer alması lüzumu bilhassa hissedilmiş⁴⁷ ve 1961 Anayasasının 33/5. maddesi ile 1982 Anayasasının 38/7. maddesi ile bu evrensel ilke anayasadaki varlığını korumuş-

⁴⁵ Ceza sorumluluğunun şahsiliği kutsal dinlerde de kabul edilen temel inançlardan bir tanesidir. Hristiyanlıkta sadece Hz. İsa'nın, diğer insanların günahları için ve onların uğruna feda edildiğini belirten ifadeler bulunmaktadır. Kurtuluş için İsa'nın kurban edilmesi kâfidir (İncil-İbraniler, 9/25-26), İsa, insanlığın kurtuluş fidesi olarak hayatını vermişti (İncil-Timoteos2/5-6), Tanrı, merhametsiz olsaydı, herkese kendi borcunu ödetirdi. Adil, merhametli olduğu ve dünyayı çok sevdiği için, herkesin affolması için biricik oğlunu feda etti (İncil-Yuhanna 3/16). Doğru olan Mesih doğru olmayanların uğruna günahlar için bir defa öldü (İncil-I Petrus 3/18). Eski insanlar, kusursuz kuzu Mesih'in kanının fidesiyle kurtuldu (İncil I Petrus, 1/18-19). İslamiyet'te herkesin kendi yaptıklarının cezasını çekmesi ve ceza sorumluluğunun şahsiliği kabul edilmiş olup bu adalet ilkesi "Hiçbir günahkar, bir başkasının günahını yüklenmez" ayeti ile Kuran'da 4 farklı surede vurgulanmıştır. (En'âm Sûresi, 6: 164; İsrâ Sûresi, 17: 15; Fâtır Sûresi, 35: 18; Zümer Sûresi, 39: 7). T.C. Anayasasının 38.maddesinin 7.fıkrasına göre de; Ceza sorumluluğu şahsidir.

⁴⁶ Anayasa Mahkemesinin 21.12.2006 tarih, 2003/97 E., 2006/115 K. Sayılı kararın itiraz bölümü.

⁴⁷ Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu Gerekçesi.

tur. Milli Güvenlik Kurulu Anayasa Komisyonu maddeyle ilgili gerekçede; “Bu ilke ceza hukukuna yerleşmiş ve “kusura dayanan ceza sorumluluğu” ilkesine dahil, terki mümkün olmayan bir temel kuraldır” ifadelerine yer verilmiştir⁴⁸.

Bütün bu Anayasal güvencelere rağmen bu gün ülkemizde her yıl onlarca askeri öğrencinin, anne babaları veya kardeşlerinin geçmişte işlemiş oldukları suçları ve mahkûm oldukları cezaları (ve hatta suç teşkil etmeyen soyut değerlendirmeler) yüzünden askeri öğrencilikle ilişkileri kesilmektedir. Öğrencinin kendisi hakkında yapılan güvenlik soruşturmasında hiçbir yasa dışı faaliyette bulunmadığı tespit olursa dahi birinci derece yakınlarının (Örneğin babasının veya kardeşinin DHKPC, PKK üyesi ve hatta sempatzamı olması, Yüksek İslam Enstitüsü Mezunu olması, İmam Hatip Lisesinde öğretmen, müdür, müdür yardımcısı olması, Nurcu, Süleymancı cemaatlere sempati duyması, Ermeni kökenli olması⁴⁹, zimmet, hırsızlık, vs. suçlardan mahkum olması) faaliyetlerinden dolayı askeri öğrencilikle ilişkileri kesilmektedir.

Bu şartları yerine getiremeyen öğrenciler, örneğin babasının onlarca yıl önce işlediği bir suçtan veya abisinin üniversitede okurken bir kısım siyasi/dini akımlara sempati duymasından dolayı cezalandırılmakta dolayısıyla kendisinden kaynaklanmayan fikir ve eylemlerin sorumluluğunu üstlenmektedir.

Bu düzenleme bütün askeri öğrencilerin ve aynı zamanda ailelerinin, ancak silahlı kuvvetler tarafından hoş görülebilecek makul bir ideolojiye inanabilecekleri/inanmak zorunda oldukları temel düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Silahlı kuvvetler bünyesinde öğrencilik statüsünü kazanan öğrencilerin veya bu öğrencilerin anne-baba-eş ve kardeşlerinin, silahlı kuvvetler tarafından benimsenmeyen bir fikir-düşünce veya ideolojiye sahip olabilecekleri düşünülemez. Böylece Silahlı kuvvetler bünyesinde askeri öğrenci statüsünü kazanan bir kişi tüm ailesi

⁴⁸ **ANAYASA MAHKEMESİ KARARI**, Esas Sayısı: 2012/106, Karar Sayısı: 2012/190 Karar Günü: 29.11.2012, R.G. Tarih-Sayı: 06.03.2013-28579, **YARGITAY CEZA GENEL KURULU**, 1988/327 E., 1988/505 K., Tarih: 05.12.1988, Ayrıca bknz. **ARSLAN**, Zühtü, s. 223-224. dip.40.

⁴⁹ Dedesi ermeni kökenli olan bir astsubay okul öğrencisi okulun 2. sınıfında, güvenlik soruşturması neticesinde okulla ilişkisi kesilmiştir. Söz konusu öğrencinin büyük dedesinin adı, Boğos olup Kumkapı’da Ermeni asıllı bir aileye mensuptur. Boğos, komşularının telkini ile 1870’lerde müslüman olmuş ve ismini de değiştirmiştir. Dedenin adının başlangıçta Boğos olmasının cezası, astsubay okulunda okuyan öğrenciye kesilmiş ve askeri öğrencilikle ilişkisi kesilmiştir. Aynı şekilde annesi gizli fuhuştan fişli diye polis okulundan bir öğrenci de polis okulundan atılmıştır. Annesi, 15 yaşında iken gizli fuhuş yaptığı gerekçesi ile polis tarafından fişlenen, 18 yaşına gelince, evlenen ve evliliğinde 3 erkek çocuğu olan dürüst ve namuslu bir hayat sürüp çocuklarını okutan bu ailenin evladı, polis okulu sınavlarını kazandıktan sonra annesinin 15 yaşında iken gizli fuhuş yaptığı gerekçe gösterilerek okul öğrencisinin eğitimine son verilerek polis okulundan atılmıştır. Ankara 3. İdare Mahkemesi kararı ile de yapılan işlem hukuka uygun bulunmuştur. Türk vatandaşı ve sabıkasız olan polis okulu öğrencisi, kamu güvenliği ve esenliğinin tehdit edici sakıncalı bir durumun olmadığı bir durumda okuldan atılmıştır. 06.10.2005 <http://www.stargazete.com/index.asp?haberID=79065>

ile birlikte resmi ideolojiye bağlı “makbul bir öğrenci ve aile” olduğu ve tüm askerlik yaşamı boyunca da bu şekilde olacağı hususunda bir teminat da vermiş olmaktadır.

Sorun aslında sadece askeri öğrencileri ilgilendirmekle kalmamakta, Yönetmelik gereği “kamu kurum ve kuruluşlarının gizlilik dereceli birimleri ile askeri, emniyet ve istihbarat teşkilatlarında ve ceza infaz kurumları ile tutukevlerinde çalıştırılacak personel” de yakınları ve birinci derece akrabalarının suç ve cezalarından dolayı sorumlu tutulmaktadır.

Günümüzde intihar eylemleri, soykırımlar, kan davaları, sürgünler gibi “kolektif sorumluluğu” esas alan insanlık dışı pek çok cezalandırma yöntemleri tartışılırken asıl vurgu yapılan husus, suçların ve cezaların şahsiliği, hiç kimsenin kendisinin işlemediği ve sorumlu olmadığı bir suçtan ötürü suçlanamayacağı ve cezalandırılmayacağı şeklinde özetlenebilecek evrensel ilkedir. Hatta ülkemizde bir dönem Anayasa Mahkemesinin parti kapatma kararlarında sıkça görülen, kapatılan partiye mensup tüm milletvekillerinin milletvekilliklerinin düşürülmesi ve kendilerine siyaset yasağı uygulanması kararları da ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi bağlamında tartışılmıştır⁵⁰.

F. GÜVENLİK SORUŞTURMASI İLE İLGİLİ YASAL ÇERÇEVE

1. Kanun

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması, 4045 sayılı Yasa ile bu Yasanın 1. maddesine dayanılarak çıkarılan Yönetmelik ile Türk Silahlı Kuvvetlerinde, söz konusu Yönetmeliğin 9. maddesine dayanılarak çıkarılan Yönerge çerçevesinde yapılmaktadır. *Karahanoğulları*’na göre; Toplumsal güvenliği ve düzeni değil de, “tedirgin” bir devleti korumayı amaçlayan; hürriyetlerin “kamulaştırılması” ile ilgisi olmayıp, kişileri keyfi biçimde sakıncalı olarak değerlendirip anayasal haklarını sınırlandıran güvenlik soruşturmasının meşruiyete sahip olacağı düşünülemez. Sakıncalı duruma düşüp, kimi anayasal haklarını kullanamama tehdidi yurttaşlar için süreklilik arz eden bir tehdittir. Güvenlik soruşturması “dışlayıcı” bir uygulamadır⁵¹.

⁵⁰ **ANAYASA MAHKEMESİ KARARI** Esas Sayısı: 1993/3 (Siyasî Parti-Kapatma), Karar Sayısı: 1994/2 Karar Günü: 16.6.1994 R.G. Tarih-Sayı: 30.06.1994-21976, Davacı: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Davalı: Demokrasi Partisi **ANAYASA MAHKEMESİ KARARI**, Esas Sayısı: 1992/1 (Siyasî Parti Kapatma) Karar Sayısı: 1993/1, Karar Günü: 14.7.1993, R.G. Tarih-Sayı: 18.08.1993-21672 Davacı: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Davalı: Halkın Emek Partisi **ANAYASA MAHKEMESİ KARARI**, Esas Sayısı: 2008/1 (Siyasî Parti Kapatma) Karar Sayısı: 2008/2 Karar Günü: 30.7.2008 Davacı: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Davalı: Adalet ve Kalkınma Partisi

⁵¹ **KARAHANOĞULLARI**, s.177.

İdare hukuku açısından bakıldığında “güvenlik soruşturması işlemleri”; kamu gücüne dayalı olarak idarenin tek yanlı iradesi ile tesis edilmiş, icrai nitelikte, kişilerin hak ve menfaatlerini ihlal eden ve dolayısıyla onlar hakkında hukuki sonuç doğuran bir idari işlemdir. İdarenin, tek yanlı iradesi ile kişileri sakıncalı kategorisine sokması, hukuk düzeninde bir sonuç doğuran, bir işlemdir. Kişi, "sakıncalı" kategorisine girmekle anayasal haklarını kullanamamak tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır⁵².

3 Kasım 1994 tarihli resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4045 sayılı “Güvenlik Soruşturması, Bazı Nedenlerle Görevlerine Son Verilen Kamu Personeli ile Kamu Görevine Alınmayanların Haklarının Geri Verilmesine ve 1402 Numaralı Sıkıyönetim Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”un 1. maddesine göre;

“Güvenlik Soruşturması ve arşiv araştırması; kamu kurum ve kuruluşlarında, yetkili olmayan kişilerin bilgi sahibi olmaları halinde devlet güvenliğinin, ulusal varlığın ve bütünlüğün, iç ve dış menfaatlerin zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgelerin bulunduğu gizlilik dereceli birimler ile askerî, emniyet ve istihbarat teşkilatlarında çalıştırılacak kamu personeli ve ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalışacak personel hakkında yapılır. Devletin güvenliğini, ulusun varlığını ve bütünlüğünü iç ve dış menfaatlerinin zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgeler ile gizlilik dereceli kamu personeli ile meslek gruplarının tespiti, birim ve kısımların tanımlarının yapılması, güvenlik soruşturmasının ve arşiv araştırmasının usul ve esasları ile bunu yapacak merciler ve üst kademe yöneticilerinin kimler olduğu Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulacak yönetmelik ile düzenlenir”.

2. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği

4045 sayılı Yasanın 1. maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak Bakanlar Kurulu’nun 2000/284 sayılı kararı ile ve 12 Nisan 2000 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren “Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği” nin 1 ve 2. maddelerinde, 4045 sayılı Kanunun 1. maddesinde belirtilen ana çerçeve tekrar edildikten sonra ilerleyen maddelerde, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının ayrıntıları düzenleme altına alınmıştır.

⁵² **KARAHANOGULLARI**, s.183. Güvenlik soruşturmasının olumsuz olduğuna ilişkin kararın, kamu gücüne dayalı olarak ve tek taraflı tesis edilmiş, davacının menfaatini ihlal eden ve bu yönüyle sonuç doğuran bir idari işlem olduğu açıktır. Dava konusu kararın bu haliyle adli yargı yerinde denetlenmesi mümkün olmadığı gibi bir ön işlem olarak nitelendirilmesi de yerinde değildir. Hal böyle olunca, davayı onama bir idari işlem olmaması nedeniyle esasın inceleme olanağı bulunmadığından incelemeksizin reddeden İdare Mahkemesi kararında isabet bulunmamaktadır. "(DANIŞTAY 10. DAİRESİ 1987/1838 E., K.1987/1317, Danıştay Dergisi sayı 70-71)

Yönetmeliğe göre Arşiv araştırması; Kişinin kolluk kuvvetleri tarafından halen aranıp aranmadığının, kolluk kuvvetleri ve istihbarat ünitelerinde ilişkisi ile adli sicil kaydının ve hakkında herhangi bir tahdit olup olmadığının mevcut kayıtlardan saptanmasını ifade etmektedir (m. 4/f).

Güvenlik soruşturması ise; “Kişinin kolluk kuvvetleri tarafından halen aranıp aranmadığının, kolluk kuvvetleri ve istihbarat ünitelerinde ilişkisi ile adli sicil kaydının⁵³ ve hakkında herhangi bir tahdit olup olmadığının, **yıkıcı ve bölücü faaliyetlerde bulunup bulunmadığının, ahlaki durumunun, yabancılar ile ilgisinin ve sır saklama yeteneğinin** mevcut kayıtlardan ve yerinden araştırılmak suretiyle saptanması ve değerlendirilmesini ifade etmektedir (m.4/g).

Söz konusu Yönetmelik aynı zamanda “yıkıcı ve bölücü faaliyet” kavramını da tanımlama ihtiyacı hissetmiş ve “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeyi, temel hak ve hürriyetleri yok etmeyi hedefleyen **faaliyetleri**” bu çerçevedeki faaliyetler olarak göstermiştir (m. 4/k).

4045 sayılı Kanunun 1. maddesinde işaret edilen ve kimler olduğunun tespiti Yönetmeliğe havale edilen, haklarında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılacak üst kademe yöneticileri; “bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının üst kademelerinde görev alan ve genel devlet politikası içerisinde, kuruma verilmiş olan kamu hizmetlerinin sevk ve idaresinde yetkiyi haiz olup, sorumluluk taşıyan, en üst düzeyde yönetsel politika konularında karar verme sorumluluğuna sahip olan, kuruluşun planlama, örgütlendirme, personel ve kadrolarını yönetme, denetim ve temsil gibi işlevlerini yapan **en az genel müdür ve benzeri düzeyde kişiler**” olarak belirlemiştir (m. 4/l).

Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği yanı sıra, 8/6/1988 tarihli ve 19836 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Türk Silahlı Kuvvetleri Sınıf Okulları Yönetmeliğinin 19/B-4 maddesinde de “güvenlik soruşturması olumsuz çıkanların askeri öğrencilikten çıkarılacakları” hüküm altına alınmıştır.

⁵³ 1/6/2005 tarih ve 25832 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu’nda “adli sicil” kavramından ne anlaşılması gerektiği belirtilmekte olup Kanun’un 1.maddesine göre; “*Kanun, kesinleşmiş ceza ve güvenlik tedbirlerine mahkûmiyete ilişkin bilgilerin otomatik işleme tâbi bir sistem kullanılarak toplanmasına, sınıflandırılmasına, değerlendirilmesine, muhafaza edilmesine ve gerektiğinde en seri ve sağlıklı biçimde ilgililere bildirilmesine dair usul ve esasları belirler*”. Adli sicile kaydedilecek bilgilerin de ne olduğu idarenin takdirine bırakılmamış olup tek tek Kanun’un 4.maddesinde sayılmıştır. Buna göre; Türk mahkemeleri tarafından vatandaş veya yabancı hakkında verilmiş ve kesinleşmiş mahkûmiyet hükümleri, hapis cezasına mahkûmiyet kararı, koşullu salıverilme kararı, adli para cezası ile ilgili kararlar, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma, belli bir meslek veya sanatın icrasının yasaklanmasına ya da sürücü belgesinin geri alınmasına ilişkin karar, Ceza mahkûmiyetini bütün sonuçlarıyla ortadan kaldıran şikayetten vazgeçme veya etkin pişmanlık dolayısıyla verilen karar, Ceza zamanasının dolduğunun tespitine ilişkin karar, Genel veya özel affa ilişkin kanun; özel affa ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararı, Askerî Ceza Kanununa göre verilmiş mahkûmiyet kararlarındaki ferî cezalar adli sicile kaydedilir.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında; “**kişinin içinde bulunduğu ortam**” da dikkate alınarak; kimlik kontrolü, kimlik kayıtlarının doğruluk derecesi, uyrukluğ, geçmişte yabancı bir devletin uyrukluğuna girip girmediği, kolluk kuvvetleri tarafından halen aranıp aranmadığı, kolluk kuvvetlerinin ve istihbarat ünitelerinin arşivlerinde bilgiler bulunup bulunmadığı, adli sicil kaydının ve hakkında bir tahdidin olup olmadığı, yıkıcı faaliyetlerde bulunup bulunmadığı ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanuna ve Atatürk ilke ve inkılaplarına aykırı davranıp davranmadığı, şeref ve haysiyetini ihlal edecek ve görevine yansıyacak şekilde kumara, uyuşturucuya, içkiye, para ve aşırı bir şekilde menfaatine düşkün olup olmadığı, ahlak ve adaba aykırı davranıp davranmadığı, yabancılarla, özellikle hasım ve hasım olması muhtemel devlet mensupları ve temsilcileriyle ilgi derecesinin iç yüzü ve nedeni, sır saklama yeteneğinin olup olmadığı hususları araştırılmaktadır. Aile üyelerinin eylemlerinden dolayı, askeri personelin ve adayların güvenlik soruşturmalarının olumsuz çıkması durumunda genellikle Yönetmelikte geçen “**Kişinin içinde bulunduğu ortam**” ifadesine atıf yapılarak mevzuattaki bu ifade çerçevesinde kişinin içinde yetiştiği ailevi ve çevresel ortamdan soyutlanamayacağı, içinde bulunduğu ortamdaki sakıncalı görülen eylemlerden mutlaka kendisinin de etkileneceği gerekçesi ile aile üyelerinin eylemlerinden dolayı sorumlu olacakları iddiası savunulmaktadır⁵⁴.

⁵⁴ Basın yayın organlarına da yansıdığı üzere Sayın Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Başbakanlığı döneminde bürokratik kadrolara yapılan atamalarla ilgili olarak “kişinin içinde bulunduğu ortam” ifadesinden kaynaklanan hukuksal sorun tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Zira dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Abdullah Gül arasında, Yönetmelikte geçen “**kişinin içinde bulunduğu ortam**” ifadesinden kaynaklanan bir görüş ayrılığı yaşanmış ve konu istişari görüş alınmak üzere Danıştay’a taşınmıştır. O tarihlerde yaşanan bu olay Hürriyet Gazetesinde Şükrü Küçükşahin tarafından şu şekilde anlatılmaktadır. *MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun, Başbakan Abdullah Gül’e, 2 Aralık 2002 gün, 11.011.00-9012/34291 sayılı bir yazı göndererek, "Yılda 400-500 bin güvenlik soruşturması yaptıklarını, sayının daraltılmasında yarar olduğunu; er ve erbaş soruşturmalarının ortadan kaldırılabilceğini" belirtiyor. Gül, bunun üzerine, 12 Aralık günlü 105- 55/5909 sayılı talimatında, "suçun şahsiliği kuralı çerçevesinde doğrudan şahıslarla ilgili olmayan istihbari bilgilerin gönderilmeyip, yalnızca adli makamlara intikal eden eylemlerin yazılı olarak bildirilmesi, diğer bilgilerin şifahi olarak aktarılması"nı istiyordu. Böylece Atasagun’un yazısı, Gül’e atamalarda MİT soruşturmasını neredeyse sıfırlayacak bir zemin yaratıyordu. Atasagun bile bu sonucu beklememiş olsa gerek; çünkü Atasagun, aynı yazıda, "istihbari niteliği önemli bilgilerin istişari özellik taşıması nedeniyle ilgili makama, üstelik yorumsuz aktarıldığını" da vurguluyordu. Müsteşar ayrıca, "yapılan çalışmaların deşifre edilmesi, cevap verilen hususların yetkisiz kişilere, hatta tahkikat yapılan şahıslara ulaştırılmasından rahatsız olduklarını" da kayda geçiriyordu. Vatan’da, Kemal Göktaş’ın haberinden öğreniyoruz, Gül de MİT’e gönderdiği yazıdan kuşkuya düşmüş olmalı ki, çareyi 21 Ocak 2003 günü Danıştay’a başvurmakta buluyor. Gül, "Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği" ile ilgili bu başvurusunda değerlendirmenin, "Soruşturmanın aile üyelerini kapsamasının ve istihbarat bilgilerinin güvenlik soruşturmalarında kullanılmasının 'Suçluluğu sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz' hükmü ışığında" yapılmasını istiyor. Danıştay’dan 25 Mart 2003 günlü kararla şu yanıt veriliyor:*

3. Silahlı Kuvvetler İstihbarata Karşı Koyma, Koruyucu Güvenlik ve İşbirliği Yönergesi

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kadro ve kuruluşlarında yer alacak personelin güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması, Türk Silahlı Kuvvetlerince Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliğine dayanılarak çıkarılan Silahlı Kuvvetler İstihbarata Karşı Koyma, Koruyucu Güvenlik ve İşbirliği Yönergesine göre yapılmaktadır.

Yönergenin, Askeri Öğrenci Olmayı Engelleyen Sakıncalı Haller" başlıklı 9/d-9 bendi "**Öğrencinin kendisi, annesi, babası veya kardeşlerinden herhangi birisi** zimmet, irtikap, rüşvet, sahtecilik, inancı kötüye kullanmak, cinsi sapıklık, kaçakçılık, yalan beyan, yalan şahadet, yalan yemin, dolandırıcılık, hırsızlık suçlarından hüküm giymiş veya yargılaması devam ediyorsa" hükmü ile bu durumları ortaya çıkanların okulla ilişkisinin kesileceğini" düzenlemektedir.

Yönergesinin 9/d-2 bendi ise; "**Öğrencinin kendisi, annesi, babası veya kardeşlerinden herhangi birisi hakkında**, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak, bu tür faaliyetlerde bulunan yerli veya yabancı dernek, grup, kulüp, teşkilat ve benzeri teşekküllerden herhangi birine üye olmak veya bunlarla sıkı işbirliği içinde bulunmak, desteklemek veya bunların sempatisini sağlamak gibi faaliyetleri nedeniyle MIT Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Mahalli Emniyet Müdürlükleri ve İl Jandarma Alay Komutanlıklarından herhangi biri tarafından bilgi verilmişse" hükmü ile bu durumları ortaya çıkanların okulla ilişkisinin kesileceğini düzenlemektedir.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) kararlarına yansıyan pek çok uyuşmazlıkta askeri öğrenci ve personel ile ilgili olarak anne, baba, kardeşlerinin eylemlerinden dolayı ilişkilerinin kesilmesi hususu tartışma konusu olmakta ve çoğu zaman bu eylemlerden dolayı kişilerin askeri kurumlarla ilişkilerinin kesilmesi gerektiği yönünde kararlar verilebilmektedir. AYİM; Türk Silahlı Kuvvetlerine girecek kişilerin seçiminde, statüye girecek kişilerde ve bir ölçüde bunları etkileyebilecek kanuni yakınlarında bazı niteliklere sahip olma şartının

"Önemli görevlerde çalıştırılacak kişiler hakkındaki her bilginin, onun içinde bulunduğu ortam da dahil olmak üzere bilinmesinin toplum ve devletin güvenliği açısından yaşamsal önemde olduğu tartışmasızdır. Soruşturmanın, kişinin içinde bulunduğu ortamla birinci derece akrabalarını kapsayacak şekilde yapılmasının sonucuna ulaşılmaktadır. Kişinin yakınlarının güvenlik soruşturmasına tabi tutulmasının bir cezalandırma olarak değerlendirilmesi mümkün değildir." Danıştay'ın bu görüşüne rağmen atamalarda Başbakanlık, MİT'e yaptırdığı yeni uygulamayı esas alırken Köşk eski yöntemde ısrarcı gibi görünüyor.
HÜRRİYET GAZETESİ- Şükrü Küçükşahin, 30.10.2003.

aranmasının **kamu yararına uygun** olduğunu düşünmektedir⁵⁵. Üstelik kişinin gerek kendisi ve gerekse aile üyelerinin bu statüleri hem öğrenciliğe giriş, hem öğrencilik süresini⁵⁶ kapsayacak şekilde geniş yorumlanmakta bu kişilerin söz konusu **“temiz sicil”** niteliklerini korumaları gerektiği hüküm altına alınmaktadır. Anlaşılabileceği üzere kendisi ve aile üyelerinin **“temiz sicil”** niteliği, hem kamu hizmetine girişte ve hizmete alınmada haklı önleyici gerekçe hem de kamu hizmetinden çıkarılmada haklı sonuç gerekçesi olarak kabul edilmektedir. Böylece kamu görevlerinin dağıtımında ve kamu görevliliğine girişte AYİM **“seçkin bir kamu hizmeti”** olarak nitelendirdiği askerlik hizmetinin gereği olarak kabul ettiği yeni ilkeler geliştirmekte ve uygulamaktadır⁵⁷.

4. Danıştay’ın İstisari Görüşü

Ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesini ihlal eden ve kişilerin anne, baba, eş ve kardeşlerinin fiillerinden de sorumlu tutulabileceği sonucunu doğuran Yö-

⁵⁵ Yapılan güvenlik soruşturmasında; davacının kardeşi 1969 doğumlu.’in piyasaya sahte para sürmek, bu amaçla sahte para bulundurmak (Amerikan doları) suçundan Antalya 2’nci Ağır Ceza Mahkemesinin 26.11.1998 gün ve 1998/328-362 Esas ve Karar sayılı hükmü ile TCK.nun 316/3, 318, 59/2 gereğince bir yıl üç ay hapis 5.700.000.TL. ağır para cezası ile mahkumiyetine, cezasının ertelenmesine karar verildiği anlaşılmaktadır.davacının durumu itibariyle, Silahlı Kuvvetler İstihbarata Karşı Koyma, Koruyucu Güvenlik ve İşbirliği Yönergesi hükümlerine göre askeri öğrencilikle bağdaşmayacak konuma geldiği saptanmış bulunmaktadır. Bu itibarla davacının okuldan çıkarılmasına ilişkin idari işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. **Türk Silahlı Kuvvetleri gibi ülke savunmasının temel direği olan bir camiaya girecek kişilerin seçiminde büyük özen gösterilmesi, bu kişilerde ve bir ölçüde bunları etkileyebilecek kanuni yakınlarının da bir kısım niteliklere sahip olma şartının aranmasında kamu yararına aykırılık bulunmamaktadır. AYİM 2. DAİRE, 1999/832 E., 1999/780 K. Sayılı ilamı. AYİM Dergi No: 14.**

⁵⁶ Türk Silahlı Kuvvetlerine alınacak personel hakkında güvenlik soruşturması yapılması, **bunların temiz bir geçmişe sahip olmaları** şartının aranması şüphesiz **kamu yararına** uygun bir faaliyettir. Yukarıda belirtilen mevzuat hükümleri gereği **hem öğrenciliği öncesindeki durumu, hem de uzman çavuş nasbedileceği tarihe kadar** uzman jandarma aday öğrenciliği aşamasında mevzuatta öngörülen niteliklere kendisi, ana, baba ve kardeşlerden oluşan yakınlarının sahip olmaları ve **bu nitelikleri korumaları gereklidir.** Mevzuatın amir hükümleri karşısında gerek öğrencilik statüsüne girişten önce gerek öğrenciliğin devam ettiği sürede sahip olunacak zorunlu koşul ve niteliklerden birisinin bozulması ve bu durumun idare tarafından bilinir hale idare, kişiyi askeri öğrencilikten çıkararak okulla ilişkisini kesme zorunda kalacaktır. **AYİM 2.DAİRE 2003/699 E., 2003/945 K. AYİM Dergi No: 19.**

⁵⁷ İdare hukukunda kişilerin suç teşkil etsin etmesin bazı davranışları kamu görevlerinin dağıtımında önem kazanmaktadır. İdari normlar çerçevesinde, bünyesine alacağı ve barındırdığı kişiler de farklı özellikler arayan Silahlı Kuvvetlere öğrenci olarak alınacakların, sadece kendilerinin değil, yakın çevrelerinin de araştırılması Silahlı Kuvvetlerin üstlendiği seçkin kamu hizmetinin bir gereğidir. Silahlı Kuvvetler bünyesinde bilfiil görev alacak personelin kanun ve nizamlara uyan, her türlü siyasi ve ideolojik akımlardan uzak, görev alacakları bölgelerde kendileri ve yakınları hakkında geçmişleri ile ilgili de olsa söylenti çıkarılmayacak kişilerden seçilmesi, kendisinin veya kendisini etkileyebilecek yakın çevresinin, Yönetmelik ve Yönergelerde belirtilen askeri öğrenci olmayı engelleyen sakıncalı halleri görülenlerin Silahlı Kuvvetlerden çıkarılmaları mevzuat ve kamu yararına uygun düşmektedir.

netmelik hükümleri, Danıştay 1. Dairesinin⁵⁸ kararı ile hukuk sistemimizde yerleşmiş bulunmaktadır. Danıştay 1. Dairesinin bu kararı Başbakanlığın, “Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği” hükümleri çerçevesinde, tereddüde düşülen konularda uygulamanın ne yönde olması gerektiği konusunda 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun 42. maddesi gereğince Danıştay Başkanlığının görüşünün alınması talebi doğrultusunda verilmiş bir görüştür⁵⁹.

4045 sayılı Kanun uyarınca çıkarılan Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği hükümlerine göre yapılacak güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının, kamu kurum ve kuruluşlarının gizlilik dereceli birimleri ile askeri, emniyet ve istihbarat teşkilatlarında ve ceza infaz kurumları ile tutukevlerinde çalıştırılacak personelin yakınları ve birinci derece akrabalarını kapsayıp kapsamadığı, hukuki değeri olmayan istihbari bilgilerin talep makamlarına bildirilip bildirilmeyeceği hususlarında düşülen duraksamanın giderilmesine ilişkin Başbakanlık tarafından Danıştay 1. Daire Başkanlığından görüş talep edilmiş, Danıştay Dairesi tarafından Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü yetkililerinin de katılımı ile yapılan toplantıda katılanların sözlü açıklamaları dinlendikten sonra konu hakkında karar verilmiştir.

Verilen kararda;

1-“Türk Dil Kurumunun 1998 yılında basımı yapılan Türkçe Sözlüğünde ortam; canlı bir varlığın içinde bulunduğu doğal veya maddi şartların bütünü, bir kimsenin veya insan topluluğunun yaşayışını etkileyen ruhsal, toplumsal ve kültürel etkilerin bütünü, nesnel ve toplumsal yönlerle bazen kişinin iç dünyasını da kapsayan yakın çevresi olarak tanımlandığı, bu tanımın içine kişinin ailesi, akrabaları ve sosyal çevresinin de girdiği,

2-Esasen bir kişi hakkında, bulunduğu ortamdan, yakın çevresinden ve ilişkilerinden soyutlanarak bilgi edinilmesi mümkün olmadığı gibi sadece kişiye özel bilgilerle yetinilmesinin değerlendirmeyi yetersiz hale düşüreceği”,

3-Kanun ve Yönetmeliğin amacının kişinin, Kanunda belirtilen kurumlarda çalışabilmesi için onun her yönden güvenilirliğini tespit etmeye yönelik ve toplumun ve Devletin ileride uğrayabileceği zararı veya tehlikeyi önceden engelleme isteğine yönelik olduğu, son derece önemli görevlerde çalıştırılacak kişiler hakkındaki her türlü bilginin onun içinde bulunduğu ortam da dahil olmak üzere bilinmesinin toplumun ve Devletin güvenliği açısından yaşamsal öneme sahip olduğu hususlarına vurgu yapılarak hakkında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılacak kişi hakkında yeterli ve sağlıklı bir değerlendirme yapıla-

⁵⁸ **DANIŞTAY 1. DAİRESİ** 25.03.2003 tarih, 2003/15 E., 2003/40 K. sayılı kararı

⁵⁹ Olayın Danıştay’a taşınması süreci ile ilgili olarak bkz. 52 nolu dipnot.

bilmesi için kişinin içinde bulunduğu ortam ile yakınlarını ve birinci derece akrabalarını da kapsayacak şekilde yaptırılmasının ve güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucunda kişi hakkında elde edilen istihbari bilgilerin talep makamlarına bildirilmesinin⁶⁰ hukuka aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır.

Danıştay 1. Dairesi bu kararı verirken Yönetmelik hükümlerini, Anayasanın 38. maddesinin yedinci fıkrasında yer alan "Ceza Sorumluluğunun Şahsiliği" ilkesi çerçevesinde de yorumlamış ancak bu yorumlamayı yaparken, kişi özgürlüğü ve güvenliği ile temel hak ve özgürlüklerden yana bir yorum yapmak yerine yargısal aktivizmin güzel bir örneğini teşkil edecek şekilde insan hakları evrensel ilkelerini yok sayan bir yorum yolunu tercih etmiştir.

Danıştay 1. Dairesi tarafından "Ceza Sorumluluğunun şahsiliği" ilkesi ile ilgili olarak yapılan yorumda; "Bu ilkenin, suç işleyen kişinin dışındakilerin bu suç nedeniyle cezalandırılmayacağını öngören ceza hukukuna ilişkin evrensel bir ilke olduğu, kişinin yakınları ve birinci derece akrabalarının güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi tutulmasının onlar bakımından bir cezalandırma olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığı ve aksine güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına ilişkin esas ve usullerin "**idarenin işleyişiyle ilgili olduğu**" ve bu durumda Anayasanın yukarıda belirtilen hükmünün duraksamanın giderilmesinde uygun bir hukuki çözüm aracı olarak değerlendirilmesi olanağı bulunmadığı" sonucuna varmıştır.

SONUÇ

Ülkemizde uzun yıllardır öğretim üyelerinin akademik özgürlükleri ile üniversitelerin özerklikleri tartışılmaktadır. Ancak üniversitemizde bu güne kadar yaşanan tecrübeler gerek bireysel anlama akademik özgürlük ve gerekse kurumsal anlamda üniversite özerkliğinin, demokratik siyasal yaşamın askıya alındığı özellikle ara rejim dönemlerinde fazlasıyla zarar gördüğü ve sonuçta öğretim üyelerinin tasfiyelerine kadar uzanan sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu dönemlerde "güvenlik soruşturması" adı altında öğretim elemanları ve aile üyeleri hakkında yasadışı bilgi ve istihbarat toplama çalışmaları sonucunda disiplin soruşturması, baskı ve sindirme politikaları izlenerek pek çok öğretim elemanının görevlerine son verilmiş veya akademik/ıdari yükselme ve

⁶⁰ Danıştay 1. Dairesi vermiş olduğu kararda; "Yönetmeliğin 15. maddesine göre: yaptırılan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucunda elde edilen bilgilerin olumsuz olması halinde, kişinin bu görevlere devam edip etmemeleri gibi hususları incelemek ve sonucunu sorumlu amirin takdirine sunmak üzere, "Değerlendirme Komisyonu" kurulması hususu düzenleme altına alınmıştır. Buna göre Yönetmeliğin 11. maddesinde belirtilen hususlarla ilgili olarak elde edilen, kişi hakkında karar vermeye yeterli her türlü bilginin hukuki değeri olup olmadığı hakkında istihbarat makamlarının karar verme yetkisinin bulunmadığı, bu makamların sadece elde edilen bilgileri, bilgileri değerlendirecek olan talep makamlarına aktarmakla görevli oldukları" hususuna da vurgu yapmak gerektiğini duymuştur.

görevlendirmeler bu yasadışı bilgi toplama sonuçlarına göre şekillendirilmiştir. Ülkemizin yükseköğretim tarihinde bu ara rejim dönemlerinde; hukuk devleti, idarenin yasallığı, kanuni idare, hukuki güvenlik, ceza sorumluluğunun şahsiliği, düşünce kanaat ve vicdan özgürlüğü, hukuki öngörülebilirlik gibi anayasa ve idare hukukunun pek çok temel ilkesi yok sayılarak militarist ve polis devleti şeklindeki bir anlayış yükseköğretim kurumlarına egemen olmuştur. YÖK, ÜAK ve Üniversiteler, ilgili mevzuatlarında belirlenen kanuni görev ve yetki sınırı tamamen aşarak, keyfi bir görev ve yetki tanımlaması sonucu yasadışı faaliyetler yürütmüştür.

2937 sayılı kanunda kamu kurum ve kuruluşlarına verilen görev ve yetki çerçevesinde YÖK ve Üniversitelerin; “görevlerinin gerektirdiği istihbaratı oluşturmak” şeklinde belirtilen ifade dolayısıyla istihbarat oluşturabileceği savunulabilir. Ancak (her ne kadar bu ifadenin belirsiz, ölçsüz, sınırsız, keyfi kullanıma yol açabilecek bir ifade olduğu aşıkâr ise de) kanunla verilen bu yasal görev ve yetki sınırı dışında öğretim üyelerinin din, milliyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, eş ve çocuklarının fikri düşünce yapılarına yönelik istihbarat oluşturma çalışmalarının 2937 sayılı Kanunla tanınan görevlendirme/yetkilendirme sınırı dışında olduğu düşünülmektedir. Zira öğretim üyelerinin aile, din, milliyet, mezhep, siyasi görüş vb. bu özelliklerinin ülkenin iç tehdit, milli güvenlik, ulusal güvenlik, kamu düzeni ve güvenliği ile olan ilişkisi bu mantıkla açıklanamamaktadır. Öğretim üyeleri ve aileleri hakkında din, milliyet, siyasi görüş, felsefi inançları sonucu ülkede ne tür bir anarşi/terör ortamı oluşturulmuş veya bu istihbarat oluşturma çalışmaları sonucunda hangi yasadışı eylem, saldırı, anarşi ve terör faaliyeti engellenmiştir? Yahut öğretim elemanları siyasi, dini ve felsefi düşüncelerini Üniversitelerde öğrencilere zorla kabul ettirmeye çalıştıklarına, propaganda yaptıklarına ilişkin bir suç unsuru bulunmakta mıdır? Bu sorulara verilebilecek bir tane somut örnek bulunması halinde dahi YÖK ve Üniversitelerin yürüttükleri yasadışı istihbarat oluşturma faaliyetlerine haklılık payı verilebilecektir. Ancak ülkemiz tecrübesi öğretim üyelerinin bu özellikleri nedeniyle iç güvenlik, ulusal güvenlik, kamu düzeni ve güvenliği açısından bu zamana kadar toplumsal bazda bir sorun çıkmadığı yönündedir. Zira bu günkü modern dünyada akademik özgürlük ve üniversite özerkliği olmazsa olmaz ilkeler olarak kabul edilmekte ve üniversiteler bizatihi fikir ve düşünce özgürlüğünün yaşam alanı olarak görülmektedir ki bunun sonucu olarak öğretim üyelerinin dini ve dünyevi inanç/fikirlerinin tehdit olarak görülmesinin bu günkü modern dünyada hiçbir haklı yanı bulunmamaktadır. Düşünce özgürlüğü, düşünceyi açıklama ve ifade özgürlüğünü zorunlu olarak içerisinde barındırmakta, bilim hürriyeti ise gerek düşünce ve gerekse düşünceyi ifade özgürlüğünün bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak ara rejim dönemlerinde ülkemiz yükseköğretim sisteminde ne düşünce ne ifade ne de bilim özgürlüğünün bulunduğundan söz edebilmek mümkün olamamıştır.

İdarenin kanuniliği aynı zamanda idari müeyyidelerin, bu müeyyidelere dayanak teşkil eden suçların da mevzuat hükümleri çerçevesinde önceden belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu aynı zamanda kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesinin de bir gereğidir. İdare kendi keyfi anlayışına, değişen zaman ve şartlara göre müeyyide öngörememeli, suç var edememelidir. Bu çerçevede YÖK ve Üniversitelerin, ülkenin değişen şartlarına göre suç ve ceza hükümlerini kanunların dışına çıkarak genişletmesi, kıyas yoluyla suç oluşturmaları, kendisine yeni görev ve yetki sahaları belirleyerek bu alanlarda suç ve suçlu arayıp cezalandırması şeklinde ortaya çıkan geçmiş uygulamaların hukuk devleti ilkesi ile bağdaşır bir yanının bulunmadığı aşikar olup yapılan işlemlerin de hukuka aykırı olduğunu göstermektedir. Tüm idare organlarının bütün işlemlerinde yasalarla belirlenen sınırlara uygun hareket etmesi, hukuk devletinde vazgeçilmez bir zorunluluktur.

KAYNAKÇA

ACAR, Bülent: Hukuk Düzenimizde Düşüncenin Açıklanmasının Cezalandırılması ve Cezalandırmanın Sınırı, Ankara Barosu Dergisi, Y. 1995, S. 3, s. 14-45.

AKILLIOĞLU, Tekin: İnsan Hakları ve Yönetim Hukuku, (*Avrupa Yönetim Hukukunun Oluşumunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Rolü*) <http://www.idare.gen.tr/akillioglu-insan.htm>

ARSLAN, Zühtü: Türkiye’de İstisna Hali, Terör ve İfade Özgürlüğü, TBB Dergisi, Y. 2007, S. 71, s. 201-226.

ATALAY, Esra: Bilim Özgürlüğü, İÜHFM, C.LXVIII, S. 1-2, s. 3-42, 2010.

ATAY, Ender Ethem: İdare Hukuku, Ankara 2006.

BULUT, Nihat: Bilim Özgürlüğü: İçeriği ve Sınırlandırılması Sorunu, AÜEHFD, C. IX, S.1-2 (2005).

BEREN, Fatih: İç Güvenlik İstihbaratında Saydamlık – Etkililik İlişkisi,

DİNÇ, Güney: Güvensizlik Üçgeni, 1402’likler Fişleme Güvenlik Soruşturması, Say Yayınları, Haziran 1987.

ERDEM, Fazıl Hüsnü: Düşünce Özgürlüğü ve Demokrasi, Ankara Barosu Dergisi, Y.1998, S.1, s. 5-36.

GÖÇ, Eray: Hukuk Devletinden Bir Sapma Olarak Derin Devlet Sorunsalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

GÖNENC, Levent: Fişleme Olayı ve Cumhuriyetin Özgüven Bunalımı (www.yasayananayasa.ankara.edu.tr/.../cumhuriyetin_ozguven_bunalimi...)

GÖZLER, Kemal: İdare Hukuku Dersleri, Bursa 2006

GÜNDAY, Metin: İdare Hukuku, Ankara 2003.

KAPANİ, Münci: Kamu Hürriyetleri, Ankara 1993.

KUZU, Burhan: Af Müessesesi ve Düşünceleri Açıklama Özgürlüğü,

ERDOĞAN, Mustafa: Anayasal Demokrasi, Ankara 2004.

HAFIZOĞULLARI, Zeki: Örtünme ve Yasak, AÜHFD, Yıl 2008, C. 57, s. 287-296.

HAFIZOĞULLARI, Zeki: TCK’nun 142. Maddesinin Türk/ İtalyan Hukuk Düzeninde Anlamı, Kapsamı ve Sınırları, Ankara Barosu Dergisi, Y.1989, S. 6. s. 1045-1075.

HAKYEMEZ, Yusuf Şevki: Temel Hak ve Özgürlüklerde Objektif Sınır Kavramı ve Düşünce Özgürlüğünün Objektif Sınırları, AÜSBFD C.57, S.2.

SOYSAL,;

TEZİÇ, Erdoğan: Türkiye’de Siyasal Düşünce ve Örgütlenme Özgürlüğü, Anayasa Yargısı 7, Anayasa Mahkemesi Yayını, Ankara 1990 s. 31-46.

KALABALIK, Halil: İdare Hukuku Dersleri, İstanbul 2004.

KARA, Funda: Güvenlik Soruşturması, Türk İdaresinin Güncel Sorunları Seminer Çalışması, Ankara 2005.

KARAGÖZ Kasım: İfade Özgürlüğü ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sınırlandırılması Sorunu, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2004

KARAHANÖĞÜLLARI, Onur: Güvenlik Soruşturması, AÜSBFD, C.53, S.1-4, Y.1998, s. 159-185.

KÜÇÜKCAN, Talip/GÜR, Bekir: Türkiye’de Yükseköğretim (Karşılaştırmalı Bir Analiz) SETA Yayınları Ankara 2009.

KÜÇÜKŞAHİN, Şükrü: HÜRRİYET GAZETESİ, 30.10.2003.

GİRİTLİ, İsmet/BİLGİN, Pertev/AKGÜNER, Tayfun: İdare Hukuku, İstanbul 2008.

ÖZBUDUN, Ergun: Türk Anayasa Hukuku, Ankara 2009. **UZ, Abdullah:** Anayasal Bir Hak Olarak Kamu Hizmetine Girme Hakkı ve Liyakat İlkesi, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y.2011, C. 2, S. 1, s. 59-94.

YILDIRIM, Ramazan: İdare Hukuku Kavramları Sözlüğü, Konya 2006.

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI: Esas Sayısı: 2012/27 Karar Sayısı: 2012/173, Karar Günü: 8.11.2012 R.G. Tarih-Sayı: 28.03.2013-28601,

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI: Esas Sayısı: 2009/90, Karar Sayısı: 2011/47, Karar Günü: 10.3.2011, R.G. Tarih-Sayı 14.05.2011-27934

DANIŞTAY ONUNCU DAİRE: Esas No: 2008/1207 İtiraz Yolu ile Anayasa Mahkemesine Başvurulması Kararı

DANIŞTAY İDARİ DAVA DAİRELERİ KURULU: Esas No: 2005/3292 Karar No: 2008/1633

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI: Esas Sayısı: 2008/31, Karar Sayısı: 2011/94, Karar Günü: 9.6.2011, R.G. Tarih-Sayı: 21.10.2011-28091.

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI: Esas Sayısı: 2008/115, Karar Sayısı: 2011/86, Karar Günü: 2.6.2011, R.G. Tarih-Sayı: 17.03.2012-28236

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI: Esas No: 1963/152 Karar No: 1964/66 Resmi Gazete tarih/sayı: 17.3.1965/11955

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI: 1979/19 E., 1979/39 K.

DANIŞTAY 5. DAİRESİ: 2001/5253 E., 2003/796 K. sayılı ilamı.

DANIŞTAY 5. DAİRESİ: 2001/5253 E., 2003/796 K., sayılı ilamı.

AYİM 2.DAİRESİ: 2003/699 E., 2003/945 K. Sayılı ilamı. AYİM 19.Dergi.

DANIŞTAY 2. DAİRESİ: 2004/ 1029 E., 2004/ 1456 K. Sayılı ilamı.

AYİM 2. DAİRESİ: 1999/832 E., 1999/780 K. Sayılı ilamı. AYİM Dergi No: 14.

AYİM 2.DAİRESİ: 2003/699 E., 2003/945 K. AYİM Dergi No. 19.

DANIŞTAY 10. DAİRESİ: 1987/1838 E., 1987/1317 K., D.D. sayı 70-7

DANIŞTAY 1. DAİRESİ: 25.03.2003 tarih, 2003/15 E., 2003/40 K. sayılı kararı

İnternet Kaynağı:

http://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/darbe_muhtira/docs/tutanak_son/28_subatalt_komisyonu/28_subat_alt_komisyonu

<http://www.stargazete.com//index.asp?haberID=79065> (06.10.2005)